

תורה אור • פרשת משפטים • מאמר 5

ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כו'

”ויראו את אלקי ישראל, ותחת רגליו”

ה', שאין לו גוף, הוא "כמראה אדם" רק כשהוא מתלבש בנשמות ישראל; ובאמצעות
הכיסא, הלבוש שמסתיר אותו, רק "רגליו" מגיעות אל העולמות הנפרדים. שם
אותיות לשונות העולם, שמזדככות באמצעות מסירות נפש בתפילה ובתורה, נעשות
"לבנת הספיר" שתחת רגליו, ואילו גילוי "ידי", שלמעלה מהכיסא, שייך למשה
ולאבות.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/5

הנקודה

ה', שאין לו גוף, הוא "כמראה אדם" רק כשהוא מתלבש בנשמות ישראל; ובאמצעות הכיסא, הלבוש שמסתיר אותו, רק "רגליו" מגיעות אל העולמות הנפרדים. שם אותיות לשונות העולם, שמזדככות באמצעות מסירות נפש כתפילה ובתורה, נעשות "לכנת הספיר" שתחת רגליו, ואילו גילוי "ידיו", שלמעלה מהכיסא, שייך למשה ולאבות.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

במעמד הר סיני ראו הזקנים "את אלקי ישראל, ותחת רגליו" לכנת ספיר, ובכל זאת "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו". איך אפשר לומר על ה' שיש לו רגליים וידיים? הבריאה אינה משנה בו דבר, שכן היא נובעת רק ממלכותו, הארה בלבד. כדי שהארה איך סופית זו תיצור עולמות סופיים ומחולקים, היא מתלבשת ב"כמראה אדם" – אורות בכלים; ו"אדם" זה הוא נשמות ישראל. הכיסא הוא הלבוש שמסתיר את האור, כדי שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם נפרדים, וכמו אצל אדם היושב, רק רגליו מגיעות אל מתחת לכיסא. הנשמות, שירדו לגופים, הן הרגליים האלה; בשורשן, "טהורה היא", הן למעלה מהכיסא. האבות ומשה, שהיו בטלים תמיד כמו ידיים הנענות למחשבה בלי ציווי, היו מרכבה לזרועות העליונות. הנשמה עולה שוב באמצעות אותיות: אותיות התורה הן "אבנים" מן השמים, ואילו אותיות לשונות האומות, כשהן מתלהטות במסירות נפש בקריאת שמע, נעשות לכנים – "לכנת הספיר". הזקנים ראו רק מתחת לכיסא, ולכן ה"יד" לא התגלתה להם.

מבנה

1	השאלה	11
הפסוקים מדברים על רגלי ה' ועל ידו, ויחזקאל רואה "כמראה אדם" על הכיסא. איך אפשר לומר זאת על ה', שאין לו גוף?		
2	הארה המתלבשת באדם	10-21
הבריאה נובעת ממלכותו, הארה שאינה משנה בו דבר. העולמות הסופיים נוצרים ממנה רק באמצעות "כמראה אדם" – אורות בכלים, שהם נשמות ישראל, מקום משכנה של השכינה, כשם שאיברי הגוף נבדלים זה מזה. משום כך נאמר כ"ף הדמיון: ה' הוא "כמו" אדם רק כשהוא מתלבש בהם.		
3	הכיסא והרגליים	11-17
הכיסא – כס א' – הוא לבוש שמסתיר את האור, כדי שעולמות בריאה, יצירה ועשיה יוכלו להתקיים כמצאות נפרדת, ורק ה"רגליים" מגיעות מתחתיו. הנשמות, כפי שנבראו והתלבשו בגופים, הן הרגליים האלה; בשורשן, "טהורה היא", בזיו העליון, הן למעלה מהכיסא. במונחים קבליים, הכיסא הוא המסך שבין אצילות לבריאה, ושתי מדרגות הנשמה הן ישראל ויעקב.		
4	ידיים ורגליים	18-24
משה, "אשר אנכי עומד בקרב", היה למעלה מן הרגל, והאבות היו מרכבה לזרועות העליונות. הידיים נענות למחשבה מעצמן, כמו כשכופיים כפיים מרוב שמחה, ואילו הרגליים רוקדות רק על פי ציווי: לכן הביטול התמידי של האבות ומשה שונה מן האהבה המתעוררת אצל צדיקים אחרים. בתוך כל נשמה, האהבה הטבעית היא רגל, והאהבה שנולדת מן ההבנה היא יד, שאליה מגיעים בקריאת שמע.		

הנשמה יורדת כדי לעלות באמצעות אותיות התורה, שהן "סוסים" המרימים אותה ו"אבנים" שאף שהן המדרגה הנמוכה ביותר, הן מעלות את השכל והרגש למעלה עוד יותר. כשהן נאמרות בקול, הן בית שבו שורה אור אין סוף המקיף; כשהאדם קורא, ה' קורא את אותן מילים כנגדו.

אבנים טבעיות נעשות בידי שמים, ולבנים נעשות בידי אדם ונצרפות בכבשן. אותיות התורה הן אבנים; אותיות שבעים הלשונות, שיהודים מדברים בעסקיהם, נעשות לבנים קדושות כשהן נשרפות באהבה הלוהטת של קריאת שמע, בתנאי שהעסק התנהל בקרירות ושהתורה נשארה קבועה.

"תחת רגליו", מתחת לכיסא, אותיות לשונות העולם שהזדככו מאירות כ"לבנת הספיר". הדבר אפשרי משום שבכל לשון משתמשים באותן עשרים ושתיים אותיות, אף שרק בלשון הקודש המילים הן הדיבור היוצר של ה' עצמו. שני סוגי האותיות מעלים את הנשמות שירדו.

משה, ששורשו באצילות, ניגש אל הוי' והמשיך את התורה למטה; הזקנים ראו את "אלקיי" — את ההסתר של הכיסא — ושם את שני סוגי האותיות. ה"יד", חסד, גבורה ותפארת שלמעלה מהכיסא, לא נשלחה אליהם, אלא רק אל משה והאבות, ככתוב: "דודי שלח ידו".

"כמראה אדם" כמראה אדם

דמותו של יחזקאל על הכיסא: האור האלוקי המתלבש בספירות, אורות בכלים, המסודרים בדומה לגוף האדם. דמות זו מזוהה עם נשמות ישראל, והכ"ף של "כמראה" מלמדת שה' עצמו אינו אדם.

הכיסא כסא

נקרא "כס א", כלומר כיסוי של האל"ף: הלבוש המסתיר את אורו של אדון העולם, כדי שהעולמות התחתונים יוכלו להתקיים כמציאות הנפרדת מה'. "ישיבת" ה' עליו היא הנמכת מלכותו אל תוך העולמות.

הרגל רגל

המדרגה הנמוכה ביותר של ה"אדם" העליון, והיא היחידה שמגיעה מתחת לכיסא. נשמות ישראל, בירידתן לגופים, נקראות רגליים: הן בטלות לה' כפי שהרגל נשמעת לראש, אך רק כשמצוים עליה.

"טהורה היא" טהורה היא

מתוך ברכת הבוקר על הנשמה. "טהורה" פירושו בהירה, כמו "כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהרה": שורש הנשמה בזיו העליון, שבו היא עדיין אינה מציאות נפרדת ונמצאת למעלה מהכיסא.

מרכבה מרכבה

מי שמסור כולו לה', כמרכבה לרוכב עליה. האבות ומשה, שהיו בטלים תמיד, היו מרכבה לזרועות העליונות, ה"ידיים" שלמעלה מהכיסא.

לבנת הספיר לבנת הספיר

אותיות לשונות העולם, הנאמרות בעסקי היום-יום, והן "לבנים" שנעשו בידי אדם; כשהן נשרפות באהבה הלוהטת של קריאת שמע, הן נעשות אבנים קדושות המאירות כספיר, "תחת רגליו".

אותיות אותיות

הן נקראות סוסים, משום שהן נושאות את הנשמה כלפי מעלה, ואבנים, משום שהן המדרגה הנמוכה ביותר ובכל זאת מעלות את השכל והרגש. אותיות התורה הן אבנים מן השמים; אותיות הלשונות האחרות הן לבנים.

קטע 1 • 11

השאלה

1 ויראו את אלקי ישראל^{1,2} ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כו'. הנה ענין תחת רגליו הוא כמ"ש ועל דמות³ הכסא דמות כמראה אדם כו' ובבחי' כמראה אדם שייך יד ורגל.

"ויראו את אלקי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" וכו'. והנה, ענין "תחת רגליו" הוא כפי שכתוב: "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם" וכו'; ובבחינה של "כמראה אדם" שייכים יד ורגל.

המאמר פותח בשמות כד, י: לאחר הברית בסיני, משה, אהרן, נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל "ראו את אלקי ישראל", ומתחת לרגליו היה דבר דומה ללבנת ספיר. אדמו"ר הזקן מקשר את "תחת רגליו" לחזון יחזקאל על דמות "כמראה אדם" היושב על הכסא (יחזקאל א, כו): כאשר ה' מתואר בדמות אדם, אפשר לדבר על ידיו ועל רגליו.

והוא מ"ש אח"כ ואל אצילי בני ישראל⁴ לא שלח ידו. אך צ"ל איך שייך לומר כן באלקות והלא אין לו גוף⁵ ולא דמות הגוף.

וזהו שכתוב בהמשך: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו". אך צריך להבין: איך אפשר לומר זאת על אלקות? והרי אין לו גוף ולא דמות הגוף!

הפסוק הבא (שמות כד, יא) אומר שה' "לא שלח ידו" אל אצילי ישראל, כך שהקטע מדבר הן על רגליו והן על ידו. אדמו"ר הזקן שואל כיצד אפשר לומר דברים כאלה על ה', שהרי, כפי שנאמר בפיוט "יגדל", אין לו גוף ולא דמות הגוף; המאמר כולו משיב על שאלה זו.

קטע 2 • 21-10

הארה המתלבשת באדם

2 והענין דהנה כתיב אני הוי"ה לא שניתי⁶. פ"י שאין שום שינוי אצלו ית' בין קודם בריאת העולם והשתלשלות עולמות עליונים ובין לאחר בריאת העולם וכמאמר אתה הוא קודם שנברא⁷ כו'.

ההסבר הוא כך: נאמר: "אני הוי" לא שניתי". כלומר, אין אצלו יתברך שום שינוי בין התקופה שלפני בריאת העולם והשתלשלות העולמות העליונים ובין התקופה שלאחר בריאת העולם, וכמאמר: "אתה הוא קודם שנברא [העולם]" וכו'.

אדמו"ר הזקן פותח את תשובתו בפסוק ממלאכי ג, ו: "אני הוי" לא שניתי" — בריאת העולם והשתלשלות העולמות העליונים לא חוללו שום שינוי בה'. גם בסידור נאמר אותו רעיון: "אתה" הוא קודם שנברא העולם, ואותו "אתה" הוא גם לאחר שנברא.

והיינו לפי שמקור התהוות כל העולמות הוא רק מבחי' מלכותו ית' שהוא רק בחי' הארה בעלמא דהיינו מה שמלך שמו נקרא עליהם.⁸

הסיבה לכך היא שמקור התהוותם של כל העולמות הוא רק מבחינת מלכותו יתברך, שהיא בחינת הארה בלבד — כלומר, ששמו "מלך" נקרא עליהם.

העולמות באים רק ממלכותו של ה', שהיא הארה בלבד ממנו. מלך הוא מלך רק ביחס לנתיניו, וכפי שנאמר בפיוט "אדון עולם": רק לאחר שהכול נברא "אזי מלך שמו נקרא". השם "מלך" חל עליו רק ביחס לעולמות, ואינו נוגע בעצמותו.

3 ולכן אין זה פועל שום שני ח"ו במהותו ועצמותו. וכמו שאין אור וזיו השמש המאיר לארץ ולדרימ עליה פועל שינוי בעצם מאור השמש ע"י המשכת האור להיותו רק הארה כו'.

ולכן אין בכך שום שינוי, חלילה, בהווייתו ובעצמותו; כשם שאור וזוהר השמש, המאיר לארץ וליושביה, אינם מחוללים שינוי במאור השמש עצמו על ידי המשכת האור, שכן אין זה אלא זיו בלבד וכו'.

מכיוון שהעולמות נובעים רק מזיו, בריאתם אינה משנה דבר בהווייתו ובעצמותו של ה'. המשל הוא אור השמש: האור המאיר לארץ אינו משנה את השמש עצמה, מפני שמה שמתפשט הוא רק זיו של השמש.

ונק' ג"כ הארה זו שמו הגדול שעד"מ שמו של האדם אינו נוגע למהותו ועצמותו כו'. אך מ"מ הארה זו היא בחי' א"ס ופשוט בתכלית הפשיטות.

זיו זה נקרא גם "שמו הגדול", למשל, שמו של אדם אינו נוגע להווייתו ולעצמותו וכו'. ואף על פי כן, זיו זה הוא מבחינת אין סוף, והוא פשוט בתכלית הפשיטות.

זיו זה נקרא גם "שמו הגדול" של ה': שמו של אדם הוא האופן שבו אחרים קוראים לו, ואין הוא נוגע למי שהוא. ואף על פי כן, זיו זה עצמו הוא אינ"סופי ופשוט בתכלית, ללא חלקים או חלוקות; מכאן עולה השאלה הבאה: כיצד יכולים העולמות המוגבלים והמפורטים לנבוע ממנו?

4 ולכן כדי שיתהוו ממנה בחי' עולמות בגבול ומדה וגם בבחי' התחלקות המדרגות הוא ע"י התלבשות בבחי' כמראה אדם

לכן, כדי שיתהוו ממנה עולמות בגבול ובמידה, וגם כמצב של חלוקה למדרגות, הדבר נעשה כאמצעות התלבשות בבחינה של "כמראה אדם",

מכיוון שההארה היא אינ"סופית ופשוטה, עולמות סופיים המחולקים למדרגות אינם יכולים להיווצר ממנה ישירות. תחילה עליה להתלבש בבחינה של "כמראה אדם" — מבנה שיש בו חלקים מובחנים, בדומה לגוף האדם.

דהיינו כחינת התלבשות האורות בכלים. ובחיי כמראה אדם הוא בחיי נשיי כמייש אדם אתם⁹ כי ישראל עלו במחשבה.^{10, 11}

כלומר, בבחינת התלבשות האורות בכלים. ובחינת "כמראה אדם" היא נשמות ישראל, ככתוב: "אתם אדם", שכן עם ישראל עלה במחשבה [האלוקית].

זוהי התלבשות האורות בכלים: האור האלוקי מתלבש בכלי הספירות, המסודרים כמו איברי האדם. נשמות ישראל הן אותו "אדם", כפי שנאמר בספר יחזקאל: "אתם אדם", משום ש"ישראל עלה במחשבה" (בראשית רבה א, ד): הנשמות קדמו בתוכנית הבריאה של ה'.

5 וכתוב ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר¹² כו' שהם כלים להשראת שכינתו ית' וכידוע שתכלית הבריאה היה בשביל להיות לו ית' דירה בתחתונים. והיינו לשכון שכינתו בישראל שזהו פיי ישראל עלו במחשבה.

וכתוב: "ושכנתי בתוכם" — לא נאמר "בתוכו" וכו', מפני שהם כלים להשראת שכינתו יתברך. כידוע, תכלית הבריאה היא שה' תהיה לו דירה בתחתונים; כלומר, ששכינתו תשרה בישראל. וזהו פירוש "ישראל עלו במחשבה".

בשמות כה, ח נאמר "ושכנתי בתוכם", ולא "בתוכו" — במשכן. ה' שוכן בתוך כל יהודי, שנשמתו היא כלי לשכינה. בכך מתממשת תכלית הבריאה, שה' תהיה לו "דירה בתחתונים"; ודירה זו היא בישראל, ולכן ישראל עלו תחילה במחשבתו של ה'.

6 וזהו מכון לשבתך¹³ פעלת ה' ועכשיו השראה זו רק בנשמות ישראל ולא בגופים שלהם מפני שבא נחש על חוה¹⁴ והטיל זוהמא.

זהו [פירוש] "מכון לשבתך פעלת ה'". כעת, השראה זו [של השכינה] מצויה רק בנשמות ישראל ולא בגופם, משום שהנחש בא על חוה והטיל בה זוהמה.

הפסוק בשמות ט"ו, י"ז, "מכון לשבתך פעלת", מתייחס לדירה זו בישראל. כעת ה' שורה רק בנשמותיהם ולא בגופם, בגלל הזוהמה שהנחש הטיל בחוה, כפי שאומרת הגמרא.

ואף שבמתן תורה פסקה זוהמתן.¹⁵ אך עיי' חטא העגל ושאר העונות חזרה הזוהמא¹⁶ בהגופים שלהם.

ואף על פי שבמתן תורה פסקה זוהמתם, בעקבות חטא העגל ושאר החטאים חזרה הזוהמה לגופם.

הגמרא אומרת שכאשר עמדו ישראל בסיני פסקה זוהמתם. אך, כפי שאומר הזוהר, לאחר חטא העגל והחטאים שבאו בעקבותיו היא חזרה, והיא דבקה בגופם.

שהגוף נקי משכא דחויא.¹⁷ אבל לא בנשמתם כי חלק הי ממש עמו¹⁸ וכנודע שהנשמה אי"צ תקון לעצמה.^{19, 20}

שהרי הגוף נקרא "עור הנחש". אבל [הזוהמה] לא חזרה לנשמותיהם, שכן "חלק הי" הוא ממש "עמו"; וכידוע, הנשמה אינה זקוקה לתיקון לעצמה.

הגוף נקרא "עור הנחש", ביטוי המזכיר את תרגום יונתן לבראשית ג', כ"א, שלפיו הבגדים שעשה ה' לאדם ולחוה היו מעור שהנחש השיל. הנשמה לא נפגעה מעולם, שכן ישראל הם "חלק הי" (דברים ל"ב, ט'); כפי שאומרת תניא (פרק ל"ז), בשם עץ חיים, הנשמה עצמה אינה זקוקה לתיקון, והיא יורדת לעולם רק כדי להמשיך אור ולתקן את הגוף ואת העולם.

אבל לעתיד שיזדככו גם הגופים וכמ"ש ועצמותיך יחליץ²¹ וכתוב ואת רוח הטומאה אעביר²² כוי. אז כתיב ונגלה כבוד²³ הוי"ה וראו כל בשר

אבל לעתיד לבוא, כאשר גם הגופים יזדככו, כמו שכתוב "ועצמותיך יחליץ", וכן כתוב "ואת רוח הטומאה אעביר" וגו', אז יתקיים הכתוב "ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר",

לעתיד לבוא גם הגופים יזדככו: ישעיהו מבטיח "ועצמותיך יחליץ", וזכריה אומר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". אז תתקיים נבואת ישעיהו: "ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר".

כי יזדכך החומר עד שיהי בחי גילוי אלקות גם בגופים משא"כ עכשיו אין הגלוי רק בנשמות בלבד.

כי החומר יזדכך עד שתהיה בחינת גילוי אלקות גם בגופים; מה שאין כן עכשיו, הגילוי הוא רק בנשמות בלבד.

"וראו כל בשר", משום שהחומר הגופני עצמו יזדכך כל כך, עד שאלקות תתגלה גם בגוף. לעומת זאת, כעת הגילוי הוא בנשמות בלבד.

7 והנה בחי גלוי אלקות בנש"י הנה הוא נמשך בציור אדם. וזהו אדם אתם²⁴ פי' עד"מ משכן הנשמה פרטית באיברי הגוף שהוא ג"כ בציור אדם כמו אור השכל שורה במוח דוקא והמדות בלב כוי.

והנה, גילוי האלקות בנשמות ישראל נמשך בדמות אדם. וזהו "אתם אדם". כלומר, הדבר דומה לאופן שבו הנשמה הפרטית שורה באיברי הגוף, שגם הוא בדמות אדם: אור השכל שורה דוקא במוח, והמדות בלב וכו'.

גילוי האלקות בנשמות ישראל נעשה בדמות אדם, וזהו פירוש "אתם אדם". הדבר דומה לנשמה הפרטית השורה באיברי הגוף: השכל שורה במוח, הרגשות בלב, וכל כוח באיבר המיוחד לו.

8 וחיצוניות המדות בידיים חסד דרועא ימינא כוי. ודרך פרט הן הנה רמ"ח אברים פרטיים שמתחלקת הארת הנשמה בהן ודרך כלל נחלקין לגי קווין דרועא ימינא ושמאלא והגוף באמצע.

וגם החיצוניות של המדות מתבטאת בידיים: "חסד הוא זרוע ימין" וכו'. בפרט, אלה הם 248 האיברים הפרטיים, שהארת הנשמה מתחלקת ביניהם; ובכללות הם נחלקים לשלושה קווים: הזרוע הימנית, השמאלית והגוף שבאמצע.

גם לרגשות יש ביטוי חיצוני בידיים; בדימוי הקבלי נאמר: "חסד הוא זרוע ימין". בפרט, הארת הנשמה מתחלקת בין 248 איברי הגוף; ובכללות, לגוף יש שלושה קווים: הזרוע הימנית, הזרוע השמאלית והגוף שביניהן.

כמו"כ יובן למעלה בבחי' גלוי אלקות בבחי' נודע בשערים בעלה²⁵ בכל חד לפום מאי דמשער בלביה.²⁶

כך גם יש להבין למעלה, בנוגע להתגלות האלוקות בנשמות ישראל, ככתוב: "נודע בשערים בעלה" — לכל אחד לפי מה שהוא מודד בלבו.

כך גם למעלה, בהתגלות האלוקות בנשמות ישראל. הוזהר מפרש את הפסוק "נודע בשערים בעלה" כך: לכל אחד לפי מה שהוא מודד בלבו. כלומר, כל נשמה מכירה את ה' בהתאם ליכולת שלה.

9 ויש נשמות שהן מבחי' מוחין שהן כלי לבחי' התורה והן ראשי אלפי ישראל²⁷. ויש נשמות שהן כלי לבחי' המדות.²⁸ ויש נשמות שהן בחי' רגל. אך מ"מ בכולם נאמר נודע בשערים.²⁹

יש נשמות שהן מבחינת מוחין, שהן כלים לבחינת התורה, והן "ראשי אלפי ישראל". ויש נשמות שהן כלים לבחינת המדות. ויש נשמות שהן בבחינת רגל. ואף על פי כן, על כולן נאמר "נודע בשערים".

הנשמות שונות זו מזו: יש שבאות מבחינת המוחין והן כלים לתורה, "ראשי אלפי ישראל" (במדבר א, טז); יש שהן כלים למדות, ויש שהן בבחינת רגל. ובכל זאת נאמר על כולן "נודע בשערים": ה' מתגלה בכל אחת מהן.

פי' נודע לשון חבור והתקשרות כדמיון חבור והתקשרות הנשמה בגוף שעם היות שהנשמה היא רוחנית ולמעלה מגדר גוף גשמי אעפ"כ היא מתקשרת ומתלבשת בגוף גשמי.

כלומר, "נודע" הוא לשון של חיבור והתקשרות, בדומה לחיבור ולהתקשרות של הנשמה עם הגוף: אף שהנשמה רוחנית ונעלה מגדרו של גוף גשמי, היא מתקשרת ומתלבשת בכל זאת בגוף גשמי.

את המילה "נודע" מפרשים כלשון חיבור והתקשרות. כך הנשמה, שהיא רוחנית ונעלית מאוד מגוף גשמי, מתקשרת לגוף ומתלבשת בו.

כמו"כ נמשך גלוי אוא"ס ב"ה שלמעלה בבחי' חכמה ומדות להיות שורה ומתלבש בנשמות ישראל שכללותן היא בחינת קומת אדם ואפי' בחינת רגל ובחינת עקביים יש בהן מעלה יתירה שמעמידן את הראש כוי

כך גם גילוי אור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה בבחינת חכמה ומדות, נמשך לשרות ולהתלבש בנשמות ישראל, שכללותן היא בבחינת קומת אדם שלמה. וגם לבחינת הרגל והעקביים יש מעלה מיוחדת, שכן הם מעמידים את הראש וכו',

בדומה לכך, גילוי אור אין סוף, שלמעלה מחכמה וממדות, בא לשרות בנשמות ישראל, שכולן יחד יוצרות דמות אדם שלמה. גם ל"רגליים" ול"עקביים" — הנשמות הפשוטות — יש מעלה מיוחדת: הן מעלה מיוחדת את הראש.

ומוליכים אותו ממקום למקום משא"כ בכח הראש לבדו בלתי הרגל ולכן ארז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם^{30,31} כוי.

והן מוליכות אותו ממקום למקום, מה שאין בכוחו של הראש לבדו, בלי הרגל. לכן אמרו חז"ל: "והוי שפל רוח בפני כל אדם" וכוי.

הרגליים גם נושאות את הראש ממקום למקום, דבר שאין בכוחו לעשות בכוחות עצמו. לכן מלמדת המשנה (אבות ד, י'): "והוי שפל רוח בפני כל אדם" — לכל יהודי, גם למי שהוא בבחינת "רגל", יש מעלה שחסרה ל"ראש".

10 וזהו שנאמר בו ית' כמראה אדם³² בכ"ף הדמיון.³³ כי באמת לאו מכל אינון מדות איהו כלל וכמ"ש כי לא אדם הוא³⁴ כוי.

זהו שנאמר עליו יתברך "כמראה אדם", בכ"ף הדמיון. שכן באמת הוא אינו שייך כלל לאף אחת מן המדות הללו, וכמו שכתוב: "כי לא אדם הוא" וכוי.

לכן נאמר בנבואת יחזקאל "כמראה אדם", בכ"ף הדמיון: ה' עצמו אינו שייך כלל למדות הללו, כפי שנאמר בספר שמואל: "כי לא אדם הוא".

אך שיורד ומתלבש בנש"י שהן בחי' ציור אדם א"כ מצד התלבשות זו נאמר בו ית' כמראה אדם כוי. וזהו מ"ש ועשיתם אתם וארז"ל כאלו עשאוני:³⁵

אלא שהוא יורד ומתלבש בנשמות ישראל, שהן בבחינת צורת אדם; ולכן, מצד התלבשות זו, נאמר עליו יתברך "כמראה אדם" וכוי. וזהו שנאמר "ועשיתם אותם", וחכמינו ז"ל אמרו: "כאילו עשאוני".

רק מפני שהוא יורד ומתלבש בנשמות ישראל, שצורתן צורת אדם, אפשר לומר עליו שהוא "כמראה אדם". בכך מתבאר פירושם של חכמינו לפסוק "ועשיתם אותם" — כאילו ישראל "עשו" את ה', שכן באמצעותם הוא מקבל צורה זו.

קטע 3 • 111-17

הכיסא והרגליים

11 והנה פי' וענין ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם³⁶ מהו ענין הכסא. הענין הוא שכדי שיהיה התהוות הנבראים דבי"ע שמלבד שהן בבחי' גבול ומדה עוד זאת הן בחי' יש ודבר נפרד בפ"ע

כעת, [לגבי] משמעותו ותוכנו של הפסוק "ומעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם" — מה עניינו של הכסא? העניין הוא שכדי שתתהווה מציאותם של הנבראים בעולמות בריאה, יצירה ועשיה, שאינם רק מוגבלים ובעלי מידה, אלא גם מרגישים את עצמם כיש וכמציאות נפרדת בפני עצמה,

כעת נבאר את עניינו של הכסא: מדוע הדמות יושבת על כסא? משום שנבראי העולמות התחתונים, בריאה, יצירה ועשיה, אינם רק מוגבלים, אלא גם מרגישים את עצמם כמציאות קיימת ונפרדת מה'.

לכן א"א להיות התהוות זו ע"י המשכת האור והחיות מבחי' כמראה אדם עצמו שהוא בבחי' בטול בתכלית דבאצי' איהו וגרמוהי חד ממש אלא הוא ע"י בחי' ישיבת האדם העליון על הכסא.

לכן התהוות זו אינה יכולה להתרחש באמצעות המשכת האור והחיות מבחינת "כמראה אדם" עצמה, שהיא בביטול מוחלט, שהרי באצילות "איהו וגרמוהי" — הוא וכליו — אחד ממש. אלא היא נעשית באמצעות בחינת ישיבת האדם העליון על הכסא.

מציאות נפרדת כזו אינה יכולה לבוא במישרין מבחינת "כמראה אדם" עצמה, כלומר מעולם האצילות, שבו הכול בטל לחלוטין, והי' והספירות שדרךן הוא פועל הם אחד. היא נוצרת באמצעות האדם העליון היושב על הכסא.

כי הנה עד"מ הכסא שאדם יושב עליה שהוא בחי' ירידה והשפלה למטה כך למעלה כתיב וישב ה' מלך לעולם.³⁷

שהרי, בדרך משל, הכסא שאדם יושב עליו מבטא ירידה והשפלה כלפי מטה; וכך גם למעלה נאמר: "וישב ה' מלך לעולם".

כאשר אדם מתיישב הוא מנמיך את עצמו. כך גם נאמר בתהילים כט, י שה' "ישב מלך" — כלומר, יש כאן תיאור של ירידה.

פ"י מלך לעולם היינו להיות המשכת מלכותו ית' למטה להתהוות ב"ע שהן עולמות הנפרדים נק' המשכה זו בחי' ישיבה שהיא השפלה והמשכה

פירוש "מלך לעולם" הוא שמלכותו ית' נמשכת למטה כדי להוות את בריאה, יצירה ועשיה, שהם עולמות נפרדים. המשכה זו נקראת בחינת ישיבה, שהיא השפלה והמשכה;

אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "לעולם" לא במשמעות של "לנצח", אלא כ"אל העולם": מלכות ה' נמשכת למטה כדי להוות את בריאה, יצירה ועשיה, העולמות שבהם קיימת מציאות נפרדת. הנמכה זו נקראת "ישיבה".

והיינו ע"י הכסא כס' א' שהוא בחי' לבוש³⁸ להלביש ולהעלים האור וחיות הנמשך מבחי' אל"ף אלופו של עולם להיות אל מסתתר³⁹ כדי שיהיה התהוות היש ודבר נפרד.

וזה נעשה באמצעות הכסא — "כס' א'", כלומר כיסוי של האל"ף — שהיא בחינת לבוש, המכסה ומעלים את האור והחיות הנמשכים מבחינת האל"ף, אלופו של עולם, כדי שיהיה "אל מסתתר", וכך תוכל להתהוות מציאות של יש ודבר נפרד.

הדבר נעשה באמצעות הכסא, הנקרא "כס' א'" — כיסוי של האל"ף. הכסא הוא לבוש המסתיר את האור הנמשך מן האל"ף, אלופו של עולם, כדי שה' יהיה "אל מסתתר" (ישעיהו מה, טו). רק כך יכול נברא להרגיש את עצמו כמציאות נפרדת.

12 והנה עדי"מ ביושב על הכסא הנה גופו וידיו⁴⁰ הם למעלה מהכסא רק רגליו הם מושפלים ונמשכים למטה לארץ.

והנה, על דרך משל, אדם היושב על כיסא: גופו וידיו נמצאים מעל הכיסא, ורק רגליו משתפלות ונמשכות כלפי מטה, אל הארץ.

דמיינו אדם היושב על כיסא: גופו וידיו נמצאים מעל המושב, ורק רגליו משתלשלות מתחתיו ומגיעות לארץ.

כמו"כ יובן למעלה. בענין על הכסא דמות כמראה אדם שהמשכה ממנו למטה להתהוות הנבראים הוא רק עד"מ מבחי"אחרונה הנק' רגלי וכמ"ש והארץ הדום רגלי:⁴¹

כך יובן גם למעלה, בעניין "על הכיסא דמות כמראה אדם": ההמשכה ממנו למטה, לצורך התהוות הנבראים, היא רק, על דרך משל, מן הבחינה האחרונה, הנקראת "רגלי", וכמו שכתוב: "והארץ הדום רגלי".

כך הוא גם למעלה: מן הדמות "כמראה אדם" שעל הכיסא, רק הבחינה הנמוכה ביותר, הנקראת "רגלי", מגיעה אל מתחת לכיסא כדי להביא את הנבראים לידי קיום. משום כך ישעיהו מכנה את הארץ "הדום רגלי".

13 וביאור ענין זה דהנה מבואר למעלה דבחי"א כמראה אדם היינו נש"י. והנה הם הנקראים בנים לה' וברא כרעא דאבוה^{42,43} שהוא בחי' רגל

ביאור העניין: למעלה הוסבר שהבחינה של "כמראה אדם" היא נשמות ישראל. הן נקראות "בנים לה'", ועל בן נאמר שהוא "רגל אביו", כלומר בחינת הרגל,

כפי שהוסבר, "כמראה אדם" הן נשמות ישראל. הן נקראות "בנים לה'", ועל בן נאמר שהוא "רגל אביו", ולכן הנשמה דומה לרגל של אביה שבשמים.

וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם⁴⁴ כוי. כי כמו עד"מ הרגל בטלה אצל הראש לכל אשר יחפוץ יטנו.⁴⁵
כמו שנאמר: "שש מאות אלף רגלי העם" וכי. שהרי, למשל, הרגל בטלה לראש, והראש "מסובב אותה לכל מקום שהוא רוצה",

כך גם משה כינה את העם "שש מאות אלף רגלי העם" — כלומר, רגליים. הרגל בטלה לראש, והראש "מסובב אותה לכל מקום שהוא רוצה"; אלו מילים המבוססות על משלי כא, א.

כך כללות נשמות ישראל יש בהן בחי' בטול זה בטבע תולדותם אליו ית' והיא בחי' אהבה המסותרת שבכל א' מישראל בלי טעם ודעת כלל רק לפי שהן חלק הוי"ה עמו⁴⁶

כך גם בכללות נשמות ישראל יש ביטול זה אליו יתברך, בטבען המולד. זוהי בחינת האהבה המסותרת שבכל אחד מישראל, בלי שום טעם או דעת, אלא רק משום שהם "חלק הוי", "עמו",

בדומה לכך, כל נשמה יהודית בטלה לה' מעצם טבעה. זוהי "האהבה המסותרת" המצויה בכל יהודי, ואין לה טעם או הבנה; היא קיימת רק משום שהנשמות הן "חלק הוי".

כמו הבן שנמשך ממוח האב והיה עצם אי עמו רק שאח"כ נמשך להיות דבר בפ"ע.

כמו בן הנמשך ממוחו של אביו, והיה בתחילה מהות אחת עמו, ורק לאחר מכן נמשך ממנו ונעשה לדבר בפני עצמו.

הדבר דומה לבן הנמשך ממוחו של אביו: בתחילה הוא מהות אחת עמו, ורק בהמשך נעשה לאדם בפני עצמו.

כמו"כ כתיב שמע ישראל⁴⁷ הוי"ה אלהינו שלנו דהיינו שרש הנשמה כמו שהיתה כלולה עדיין במקורה ושרשה היא למעלה מבחי רגל ובחי כרעא דאבוה רק מתאחדי עם מוח האב עד"מ והם דבר אי ממש עם אלהותו ית'.

כך גם נאמר: "שמע ישראל, הוי הוא אלקינו" — "אלקינו", כלומר, שורש הנשמה כפי שהייתה עדיין כלולה במקורה ובשורשה. שורש זה הוא למעלה מבחינת רגל ומבחינת "רגל אביו"; הנשמות מאוחדות עם מוחו של האב, למשל, והן ממש דבר אחד עם אלקותו יתברך.

לכן, בפסוק "שמע ישראל, הוי הוא אלקינו", המילה "אלקינו" מתייחסת לשורש הנשמה, כפי שהיא עדיין כלולה במקורה. שם היא עדיין אינה בבחינת "רגל" או "רגל אביו", אלא מאוחדת עם "מוחו של האב", והיא ממש דבר אחד עם האלקות.

14 וזהו הוי"ה אלקינו ממש רק שאח"כ ירדו בהשתלשלות המדרגות להיות בחי בפ"ע ונקי רגל ואעפ"כ הוא כרעא דאבוה ממש.⁴⁸

זהו "הוי" אלקינו" ממש. אלא שלאחר מכן ירדו הנשמות בסדר השתלשלות המדרגות, ונעשו בחינה בפני עצמן, ונקראות "רגל"; ואף על פי כן, הן ממש "רגלו של אביו".

זהו פירוש הדברים "הוי" אלקינו" ממש. לאחר מכן ירדו הנשמות בסדר השתלשלות המדרגות, נעשו ישויות נפרדות ונקראות "רגליים", אך גם אז כל אחת מהן נותרת באמת "רגלו של אביו".

ולכן יש בהם בחי הטבול גם אח"כ מצד שרשן כוי. וזהו נשמה שנתת בי טהורה היא⁴⁹ אתה בראתה⁵⁰ כוי.

לכן יש בהן בחינת ביטול גם לאחר מכן, מכוח שורשן וכוי. וזהו [פירוש] "נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה" וכוי.

לכן הנשמות שומרות על הביטול שלהן גם לאחר הירידה, מכוח שורשן. גם ברכת הבוקר מבטאת זאת: "נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה", וכן הלאה.

15 וידוע הקושיא איך שייך לומר טהורה היא קודם שהזכיר בריאתה וגם מה כפל גי' לשונות בראתה יצרתה נפחתה.

השאלה ידועה: כיצד אפשר לומר "טהורה היא" לפני שמזכירים את בריאתה? וגם, מדוע חוזרים כאן שלושה ביטויים: "בראתה, יצרתה, נפחתה"?

שאלה ידועה על ברכה זו: כיצד אפשר לומר על הנשמה שהיא "טהורה" לפני שמזכירים שהיא נבראה? ומדוע חוזרים כאן שלושה פעלים: "בראתה, יצרתה, נפחתה"?

אך הענין דפי' טהורה היא הוא כענין שנאמר כאן וכעצם השמים לטהר^{51,52} שהוא בחי' בהירות האור. אלא שהפירוש של "טהורה היא" הוא כעניין שנאמר כאן: "וכעצם השמים לטהר" — כלומר, בחינת בהירות האור. התשובה היא שכאן "טהורה" פירושו בהירות, כמו בפסוק שלנו: "וכעצם השמים לטהר", המתאר את הזוהר הצלול של השמים.

16 וכן תרגום צהרים טיהרא^{53,54,55} וכך שרש הנשמה נמשכה ממקום גבוה מאד. וזהו טהורה היא שנמשכה מבחי' טהירו עלאה שבזוה"ק.⁵⁶

וכן התרגום מתרגם צהריים כ"טיהרא". כך גם שורש הנשמה נמשך ממקום נעלה מאוד. וזהו "טהורה היא" — שהיא נמשכה מבחינת טהירו עילאה, הנזכרת בזוהר הקדוש.

כפי שרשי' מציין, התרגום מתרגם את המילה "צהריים" ל"טיהרא", זמן האור ביום. כך שורש הנשמה נמשך ממקום גבוה מאוד: "טהורה היא" פירושו שמקורה בטהירו עילאה, ה"בהירות העליונה" שהזוהר מדבר עליה בראשית מעשה הבריאה.

והוא גי'כ משארז"ל דע מאין באת^{57,58} שבחי' אין הוא שמתאחד עם אלהותו יתברך בתכלית וכנ"ל בפי' הוי"ה אלקינו ממש.

וזהו גם מה שאמרו רבותינו ז"ל: "דע מאין באת" — כי בחינת האין היא המתאחדת לחלוטין עם אלקותו יתברך, כפי שהוסבר לעיל בפירוש "הוי' אלקינו" — ממש.

דברי המשנה "דע מאין באת" (אבות ג, א) מתפרשים כ"דע מאין" — ממדרגת האין: מקור הנשמה הוא מדרגה של "אין" אלוקי, המאחדת לחלוטין עם ה', כפי שנאמר לעיל: "הוי' אלקינו".

וזהו בחי' הבהירות דהיינו שאינו יש ודבר בפ"ע כלל. אך אחי"כ ירדה למטה בבחי' בי"ע להיות יש ודבר וזהו כפל הגי' לשונות בראתה יצרתה נפחתה בי⁵⁹ כוי

וזהו בחינת הבהירות, כלומר, שאין כלל יש ודבר בפני עצמו. אך לאחר מכן ירדה למטה, לבחינת בריאה, יצירה ועשיה, ונעשתה יש ודבר; וזהו כפל שלושת הלשונות: "בראתה, יצרתה, נפחתה בי" וכו'.

זוהי ה"בהירות": במקורה הנשמה אינה כלל ישות נפרדת. רק לאחר מכן היא יורדת לבריאה, יצירה ועשיה ונעשית יש; משום כך הכרכה מונה שלושה פעלים, אחד כנגד כל אחד מהעולמות האלה: "בראתה", "יצרתה" ו"נפחתה בי".

(ואז נקרי בחיי רגל משא"כ בשרשה היא בחיי ישראל לי ראש⁶⁰ עמ"ש בפי שלח ע"פ⁶¹ אני⁶² הי אלהיכם וגו':)

(ואז היא נקראת בחינת רגל; ואילו בשורשה היא בחינת "ישראל לי ראש". ראו מה שכתוב בפרשת שלח על הפסוק "אני הי אלקיכם" וכו').

לאחר ירידתה הנשמה נקראת בחינת רגל. בשורשה היא בחינת ישראל, שאותיותיו מרכיבות את המילים "לי ראש"; אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו בלקוטי תורה, פרשת שלח, על הפסוק "אני הי אלקיכם".

וזהו ביאור ענין הנ"ל בפי ועל דמות⁶³ הכסא כוי שהוא להיות התהוות ביי"ע שזהו ע"י בחיי כסא ובחיי רגלי אדם

וזהו ביאור העניין האמור לעיל בפירוש "ועל דמות הכיסא" וכו': התהוות בריאה, יצירה ועשיה היא באמצעות בחינת הכיסא ובחינת רגלי האדם,

הדברים מבארים את הנאמר לעיל על הכיסא: בריאה, יצירה ועשיה מתהוות באמצעות הכיסא ובאמצעות "רגליו" של האדם העליון.

והיינו בחיי הנשמות כמו שהן בבחי' בראתה יצרתה כוי שע"י התלבשות האור בהן מקבלים שאר הנבראים וחיצוניות העולמות דבי"ע

כלומר, בחינת הנשמות כפי שהן בבחינת "בראתה, יצרתה" וכו', שכן באמצעות התלבשות האור בהן מקבלים שאר הנבראים והחיצוניות של עולמות בריאה, יצירה ועשיה [את חיותם];

"הרגליים" האלה הן הנשמות כפי שהן קיימות במדרגת "בראתה, יצרתה". באמצעות האור המתלבש בהן מקבלים שאר הנבראים והחיצוניות של העולמות התחתונים את חיותם.

אבל כמו שהן בשרשן למעלה בחיי טהורה היא ישראל עלו במחשבה הן למעלה מבחי' כסא ומבחי' התהוות הנבראים דבי"ע כוי.^{64, 65}

אבל כפי שהנשמות הן בשורשן למעלה, בבחינת "טהורה היא" ו"ישראל עלו במחשבה", הן למעלה מבחינת הכיסא ולמעלה מהתהוות הנבראים של בריאה, יצירה ועשיה וכו'.

אבל בשורשן, בבחינת "טהורה היא" ו"ישראל עלו במחשבה", הנשמות נמצאות למעלה מהכיסא ולמעלה מכל תהליך התהוותם של העולמות התחתונים.

17 ועי'פ לשון הקבלה יובן ג"כ הענין דבחי' כמראה אדם העליון הוא התלבשות אור אי"ס ב"ה בעי"ס דאצי' והכסא הוא המסך שבין אצי' לבריאה כו' וכן בנשי" הנמשכים מבחי' עי"ס הנ"ל יש בהן ב' בחי'.

גם על פי לשון הקבלה אפשר להבין את הענין: בחינת "כמראה אדם העליון" היא התלבשות אור אין סוף ברוך הוא בעשר הספירות שבאצילות, והכיסא הוא המסך שבין אצילות לבריאה וכו'. כך גם כנשמות ישראל, הנמשכות מבחינת עשר הספירות האלה, יש שתי בחינות.

במונחי הקבלה, "כמראה אדם העליון" הוא אור אין סוף המלוכש בעשר הספירות שבאצילות, והכיסא הוא המסך, כלומר המחיצה, שבין אצילות לבריאה. גם כנשמות ישראל, שמקורן בעשר הספירות האלה, יש שתי בחינות.

היינו הא' בחי' מזליה חזי שבאצי' זהו למעלה מהכסא. והב' בחי' בראתה יצרתה כו' להתלבש בגוף. הראשונה היא בחינת "מזליה חזי", שהיא באצילות; בחינה זו נמצאת למעלה מהכיסא. השנייה היא בחינת "בראתה יצרתה" וכו', כדי להתלבש בגוף.

הבחינה הראשונה היא שורש הנשמה באצילות, הנקרא "מזליה חזי". לפי דברי הגמרא, האנשים שהיו עם דניאל לא ראו את מראהו, אך "מזליהו חזי" — המזל שלהם ראה: חלק נעלה יותר כנשמה תופס את מה שהאדם עצמו אינו רואה. בחינה זו נמצאת למעלה מהכיסא; הבחינה השנייה היא הנשמה כפי שנבראה ונוצרה כדי להתלבש בגוף.

וזהו הנקי' בחי' רגל. ונקי' ג"כ ב' בחי' אלו ישראל ויעקב כי ישראל לי ראש. ויעקב יו"ד המתלבש בבחינת עקב וכמ"ש במ"א:

וזו נקראת בחינת רגל. שתי הבחינות האלה נקראות גם ישראל ויעקב: ישראל הוא "לי ראש", ויעקב הוא יו"ד המתלבשת בבחינת עקב, כפי שמוסבר במקום אחר.

הבחינה השנייה נקראת "רגל". שתי הבחינות נקראות גם ישראל ויעקב: את השם ישראל דורשים כ"לי ראש", ואילו בשם יעקב רואים יו"ד המתלבשת ב"עקב".

קטע 4 • 181-24

ידיים ורגליים

18 והנה משה רבינו ע"ה אמר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב⁶⁶ כו'. שמבואר שמשנה רבע"ה הוא למעלה מעלה מבחי' רגל.

והנה משה רבנו עליו השלום אמר: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אני בקרב" וכו'. מכאן ברור שמשנה רבנו עליו השלום הוא למעלה מעלה מבחינת רגל.

משה אמר: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אני בקרב" (במדבר יא, כא). בכך שהוא מבדיל את עצמו מן העם, שאותו הוא מכנה "רגלי העם", הוא מראה שהוא עצמו למעלה בהרבה מבחינת הרגל.

דהיינו אפי' לאחר ירידת נשמתו בגופו מאיר בו מבחי' שלמעלה מבחי' כסא ובחי' רגל הנ"ל.

כלומר, אפילו לאחר ירידת נשמתו בגופו, מאירה בו [בחינה] שמעל לבחינת הכיסא ולבחינת הרגל שהוזכרו לעיל.

גם לאחר שנשמתו ירדה לגופו, האירה בו הבחינה שמעל לכיסא ומעל ל"רגל".

19 והענין הוא ע"ד מארז"ל האבות הן הן המרכבה^{67,68} וידוע דהאבות הן היו מרכבה לבחי' זרועות

עולם⁶⁹ אברהם לבחי'

הענין דומה למה שאמרו חז"ל: "האבות הם המרכבה". וידוע שהאבות היו מרכבה לבחינת "זרועות עולם": אברהם לבחינת

חז"ל אמרו: "האבות הם המרכבה". כשם שלמרכבה אין רצון משלה והיא נתונה כולה לרוכב, כך האבות היו נתונים כליל לה'. הם היו מרכבה ל"זרועות עולם" (דברים לג, כז) — זרועותיו של האדם העליון, כפי שיתבאר בחלק הבא.

חסד דרועא ימינא ויצחק לבחי' דרועא שמאלא כו'. ובחי' זרועות דאדם העליון הוא עד"מ למעלה מעלה מבחי' הכסא כנ"ל.

חסד, "הזרוע הימנית", ויצחק לבחינת "הזרוע השמאלית" וכו'. ובחינת זרועותיו של האדם העליון היא, בדרך משל, למעלה הרבה הרבה מבחינת הכיסא, כפי שהוזכר לעיל.

אברהם היה מרכבה לחסד, "הזרוע הימנית", ויצחק — ל"זרוע השמאלית", וכן הלאה. זרועותיו של האדם העליון נמצאות למעלה הרבה מן הכיסא, שכן, כפי שהוסבר, רק הרגליים מגיעות מתחתיו.

20 והענין דמבואר למעלה דבחי' הכסא הוא הלבוש והמסך המעלים על האור כדי שיהיה התהוות ב"ע

כו'. ובחי' הרגלים נמשכים למטה ע"י הכסא ולבוש הנ"ל.

הענין הוא כך: הוסבר לעיל שבחינת הכיסא היא הלבוש והמסך שמסתירים את האור, כדי שתוכל להתהוות מציאותם של עולמות בריאה, יצירה ועשייה וכו'. בחינת הרגליים נמשכת למטה באמצעות הכיסא והלבוש האמורים.

כפי שהוסבר, הכיסא הוא הלבוש והמסך שמסתירים את האור כדי שהעולמות התחתונים יוכלו להתקיים; רק ה"רגליים" מגיעות למטה ממנו, דרך הלבוש הזה.

אבל בחי' הידים הוא גילוי בחינה שלמעלה מלבוש והעלם זה והוא גילוי בחי' טהורה היא כו' שלמעלה מבחי' בראתה כו'

אבל בחינת הידיים היא גילוי של בחינה שמעל ללבוש ולהסתרה האלה; זהו גילוי הבחינה של "טהורה היא" וכו', שמעל לבחינת "בראתה" וכו'.

ה"ידיים", לעומת זאת, מגלות בחינה שמעל ללבוש ולהסתרה האלה: את הבחינה של "טהורה היא", שורש הנשמה, שמעל ל"בראתה".

והאבות ומשה רבעיה היו מרכבה לבחי גילוי אור זה והיינו עיי שהיו מרכבה בבחי בטול תמידי ממש. האבות ומשה רבנו, עליו השלום, היו מרכבה לגילוי אור זה; זאת משום שהיו מרכבה בביטול תמידי ממש. האבות ומשה היו מרכבה לגילוי אור זה, משום שחיו בביטול תמידי ממש ולא חשו את עצמם כנפרדים מהי.

21 ועייז המשיכו גילוי זה. וביאור הענין הוא כי הנה אנו רואים עדיי למטה באדם שהידיים יש בהן גילוי המוחין

ובאמצעות זאת המשיכו גילוי זה. ביאור העניין הוא שכפי שאנו רואים, למשל, אצל האדם למטה, בידיים יש גילוי של המוחין

באמצעות הביטול המתמיד הזה המשיכו גילוי זה. אדמו"ר הזקן מסביר באמצעות משל מאדם: הידיים מבטאות את שכלו יותר מכפי שהרגליים מבטאות אותו.

והשכל יותר מברגלים שמתאחדין ומתקרבים יותר אצל השכל והמוחין מהרגלים שאעיפ שהרגל גייכ בטילה לגבי הראש ולכל אשר יחפוץ יטנו⁷⁰ מיי בטול זה אינו ממילא

והשכל מתגלה בהן יותר מאשר ברגליים, משום שהן מאוחדות עם השכל והמוחין וקרובות אליהם יותר מן הרגליים. אף שהרגל גם היא בטלה לראש, והוא מטה אותה לכל אשר יחפוץ, בכל זאת ביטול זה אינו מתרחש מאליו,

הידיים קרובות יותר לשכל ומאוחדות עמו. גם הרגליים נשמעות לראש, ש"מטה אותן לכל אשר יחפוץ, אך הציות הזה אינו מתרחש מאליו.

אלא עיי צווי השכל שהרגל נשמעת לצווי זה משאיי תנועות הידיים נעשה ממילא כפי רצון השכל ואייצ לצווי כלל

אלא מכוח ציווי השכל, שהרגל נשמעת לו; ואילו תנועות הידיים נעשות מאליהן, בהתאם לרצון השכל, ואינן זקוקות כלל לציווי,

הרגליים נעות רק בעקבות ציווי מן השכל, והן נשמעות לו. הידיים נעות מאליהן, בהתאם לרצון השכל, בלי צורך בציווי.

כמו שאנו רואים הפרש בין טפוח בידיו לרקוד שברגליו שכאשר יהיה האדם בשמחה מיד יטפח בידיו דהיינו שיראה בידיו תנועה המורה על השמחה כמו להכות כף כוי

כפי שאנו רואים את ההבדל בין מחיאת כפיים לבין ריקוד ברגליים: כשאדם שמח, הוא מוחא מיד כפיים, כלומר, תנועת ידיו מבטאת את השמחה, למשל כשהוא מכה כף אל כף וכדומה;

למשל, אדם שמח מוחא כפיים מיד, בלי להחליט לעשות זאת; השמחה פשוט מתבטאת בידיו.

משא"כ ברגלים שיהיה נמשך מזה שיהיו רוקדים הוא אינו נעשה ממילא אא"כ יהי צווי והמשכה מהשכל לרגליו לרקד כוי.

אבל ברגליים, שהשמחה תגרום לו לרקוד — הדבר אינו מתרחש מאליו, אלא אם כן יש ציווי והמשכה מן השכל אל רגליו לרקוד וכדומה.

לעומת זאת, ריקוד אינו מתרחש מאליו: השכל צריך לצוות על כך ולהעביר את הדחף אל הרגליים.

22 וכן עד"ז בשארי תנועות יהי ביד התהוות התנועה ממילא כפי המחשבה שבשכל כנראה בחוש משא"כ ברגל אינו ממילא רק ע"פ צווי.

וכך גם בתנועות אחרות: ביד, התנועה נוצרת מאליה בהתאם למחשבה שבשכל, כפי שניתן לראות בחוש; ואילו ברגל היא אינה נעשית מאליה, אלא רק בעקבות ציווי.

כך גם בתנועות אחרות: היד נעה מאליה בעקבות המחשבה שבשכל, כפי שכל אחד יכול לראות, ואילו הרגל נעה רק בעקבות ציווי.

וזה ראייה ברורה שבידיים יש גילוי השכל יותר עד שנמשכין מאליהן אחר מחשבת השכל כאלו אינן דבר בפ"ע.

זו הוכחה ברורה שבידיים יש גילוי רב יותר של השכל, עד כדי כך שהן נמשכות מעצמן אחר מחשבת השכל, כאילו אינן דבר לעצמן.

הדבר מראה בבירור שהשכל מתגלה בידיים במידה רבה יותר. הן נמשכות מעצמן אחר מחשבתו, כאילו אין להן קיום משל עצמן.

והנמשל יובן שזהו ההפרש בין מעלת האבות ומשה רב"ה שהיו בחי' מרכבה ובטלים לגמרי אליו ית' כאילו אינן יש ודבר נפרד בפ"ע כלל

והנמשל מובן: זהו ההבדל במעלתם של האבות ושל משה רבנו עליו השלום, שהיו בבחינת מרכבה ובטלים לגמרי אליו יתברך, כאילו אינם יש ודבר נפרד לעצמם כלל,

וכעת הנמשל: זה מה שהבדיל את האבות ואת משה. הם היו בבחינת "מרכבה", בטלים לגמרי לה', כאילו אינם ישויות נפרדות כלל.

ולא פסקו תמיד מלקשר דעתם בבטול הנ"ל אפי' רגע אי' לכן היו מרכבה לבחי' זרועות עולם⁷¹ שלמעלה מבחי' כסא ומסך.

ומעולם לא חדלו, אפילו לרגע אחד, לקשור את דעתם בביטול האמור. לכן היו מרכבה לבחינת "זרועות עולם", שלמעלה מבחינת הכיסא והמסך

הם לא חדלו, אפילו לרגע אחד, לקשור את דעתם בה' מתוך ביטול זה. לכן היו מרכבה ל"זרועות עולם" — הידיים העליונות — שלמעלה מהכיסא והמסך שלו.

(וכמ"ש באגה"ק⁷² ד"ה איהו וחיהי וז"ל ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי" לעוה"ז לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן⁷³ להיות דבר נפרד מאלקות כוי יעו"ש) ולמעלה מבחי רגל כוי.

(וכמו שכתוב באיגרת הקודש, במאמר המתחיל "איהו וחיהי", וזו לשונו: "ואף גם לאחר שירדו הנפש, הרוח והנשמה דאצילות לעולם הזה, לצדיקים הראשונים, אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות" וכו'; עיינו שם), ולמעלה מבחינת הרגל וכו'.

אדמו"ר הזקן מביא את איגרת הקודש (איגרת כ' בתניא): גם לאחר שנשמות מאצילות ירדו לעולם הזה אצל הצדיקים הראשונים, ייתכן שמהותן לא השתנתה ולא נעשתה לדבר נפרד מאלקות. נשמות כאלה הן למעלה מבחינת הרגל.

משא"כ שאר נשמות הצדיקים שלא הגיעו לבחי' וגדר בטול זה התמידי רק שמעוררים בנפשם הבטול והתפעלות

מה שאין כן שאר נשמות הצדיקים, שלא הגיעו לרמה ולדרגה של ביטול תמידי זה, אלא [רק] מעוררות בנפשן את הביטול ואת ההתפעלות

שאר הנשמות של הצדיקים לא הגיעו לביטול תמידי זה. עליהן לעורר בעצמן ביטול והתפעלות.

האוי"ר ה"ז בחי' רגל שבטילה ג"כ להשכלרק שאינו ממילא וצ"ל צווי והמשכה מהשכל והוא ענין המשכת ההתבוננות לעורר את האהבה כוי.

של אהבה ויראה: זו בחינת הרגל, שגם היא בטלה לשכל, אלא שאין הדבר נעשה מאליו, ונדרשים צווי והמשכה מן השכל. זהו עניינה של המשכת ההתבוננות כדי לעורר את האהבה וכו'.

אהבה ויראה שיש לעורר בדרך זו הן בבחינת הרגל: גם היא נשמעת לשכל, אך רק בעקבות צווי. זו העבודה של המשכת התבוננות כדי לעורר את האהבה לה'.

23 ולכן אמר משה רבינו ע"ה על אנשי דורו אע"פ שהיו דור דעה שש מאות אלף רגלי⁷⁴ כוי משא"כ הוא עצמו אשר אנכי בקרבו למעלה מבחי' רגל וכמ"ש לקמן אי"ה.

לכן אמר משה רבינו עליו השלום על אנשי דורו, אף שהיו "דור דעה": "שש מאות אלף רגלי" וכו'; ואילו הוא עצמו, "אשר אנכי בקרבו", היה למעלה מבחינת רגל, כפי שיתבאר בהמשך, בעזרת ה'.

לכן כינה משה את אנשי דורו "שש מאות אלף רגלי", אף שהיו "דור דעה" שקיבל את התורה. הוא עצמו, "אשר אנכי בקרבו", היה למעלה מבחינת רגל, כפי שיתבאר בהמשך.

אך זהו דרך כלל נקי הנשמה בחי' רגל. אך דרך פרט כל נשמה היא ציור אדם ויש בה ג"כ בחי' יד ורגל אך זהו רק באופן כללי, שהנשמה נקראת בחינת רגל. ואילו באופן פרטי, כל נשמה היא בצורת אדם, ויש בה גם בחינת יד ורגל.

אלא שזו התמונה הכללית בלבד, שבה הנשמה בכללותה היא "רגל". בפרט, בכל נשמה יש צורת אדם שלמה, ובה גם "ידיים" ו"רגליים" משלה.

והנה דו"ר טבעיים היינו האהבה הטבעית המסותרת נקי בחי רגל אבל בחי דו"ר שכליים נקי ידיים שמתאחדים עם השכל והמוחין.

והנה, אהבה ויראה טבעיות, כלומר האהבה הטבעית המסותרת, נקראות בחינת רגל; ואילו אהבה ויראה שכליות נקראות "ידיים", מפני שהן מתאחדות עם השכל והמוחין.

אהבה ויראה טבעיות, כלומר האהבה המסותרת המוטבעת בנפש, הן ה"רגליים" של הנשמה. אהבה ויראה שנולדות מתוך הבנה הן ה"ידיים" שלה, מפני שהן מתאחדות עם השכל.

24 ומבחי דו"ר טבעיים יגיע לבחי דו"ר שכליים. והיינו בק"ש באמרו שמע ישראל⁷⁵ ה' אלהינו שהוא בחי שרש נשמתו בחי מזליה חזי כו'.

ומדרגת אהבה ויראה טבעיות יגיע למדרגת אהבה ויראה שכליות. כלומר, בקריאת שמע, כשהוא אומר: "שמע ישראל, הוי אלקינו" — זו בחינת שורש נשמתו, בחינת "מזלו רואה" וכו'.

מן האהבה הטבעית עליו להתרומם לאהבה הנולדת מתוך הבנה. הדבר מתרחש בקריאת שמע: באמירת "שמע ישראל, הוי אלקינו" הוא נוגע בשורש נשמתו, בבחינת "מזלו רואה".

שהוא מיוחד ממש עם אלקות ומשם יאיר ומתגלה להיות ואהבת שיהי הוי"ה אלקיך⁷⁶ שיהי גילוי יחוד זה ג"כ למטה בהתלבשות הנשמה בגוף כמ"ש במ"א:

שהרי היא מיוחדת ממש עם האלקות, ומשם תאיר ותתגלה, כדי שיהיה "ואהבת" — שהוי יהיה "אלקיך"; כלומר, שגם למטה, כשהנשמה מלוכשת בגוף, תתגלה אחדות זו, כפי שמבואר במקום אחר.

שורש זה מאוחד ממש עם האלקות, ומשם הוא מאיר למטה, כדי שיתקיים "ואהבת את הוי"ה אלקיך": הוי נעשה "אלקיך", ואחדות זו מתגלה גם בנשמה כפי שהיא מלוכשת בגוף.

קטע 5 • 251 - 27

אותיות: סוסים, אבנים ובית

25 והנה ידוע דירידת הנשמה בעוה"ז (מאיגרא רמה⁷⁷ בחי טהורה היא לבחי עשייה נפחתה בי) הוא צורך עלייה והיינו ע"י אותיות התורה וכמ"ש במ"א שהאותיות⁷⁸ נקראים סוסים כמ"ש כי תרכב על סוסים.⁷⁹

והנה ידוע שירידת הנשמה לעולם הזה — מ"איגרא רמה", מבחינת "טהורה היא", אל בחינת עשייה, "נפחתה ביי" — היא לצורך עלייה. עלייה זו נעשית באמצעות אותיות התורה, וכפי שמבואר במקום אחר, האותיות נקראות "סוסים", כמו שנאמר: "כי תרכב על סוסים".

ירידת הנשמה לעולם הזה — מ"איגרא רמה", כלומר מגג גבוה אל בור עמוק, כלשון הגמרא, מ"טהורה היא" ועד עשייה, "נפחתה ביי" — נועדה לצורך עלייה. העלייה נעשית באמצעות אותיות התורה, הנקראות "סוסים", כדברי חבוקק: "כי תרכב על סוסים".

דכמו שהסוס יעלה ויביא את האדם הרוכב עליו למקום שלא יוכל לילך כ"כ בעצמו. כך אותיות התורה מעלים ומגביהים הנפש למעלה מעלה. ויש אותיות שהן בחי' העלאה.

כשם שהסוס מעלה ונושא את האדם הרוכב עליו למקום שאליו לא היה יכול להגיע בכוחות עצמו, כך אותיות התורה מעלות ומרוממות את הנשמה מעלה מעלה. יש אותיות שהן בחינת העלאה,

הסוס נושא את הרוכב למקומות שלא היה יכול להגיע אליהם בכוחות עצמו; כך אותיות התורה מרוממות את הנשמה מעלה מעלה. יש אותיות שתפקידן להעלות.

ויש אותיות שהן בחינת הבאה והמשכה דהיינו מבחי' סוכ"ע לבחי' ממכ"ע מההעלם אל הגלוי וזהו פי' לשון אותיות לשון הבאה כמו אתא ואייתי מתניתא בידיה.⁸⁰ ואתה מרכבת קדש.⁸¹

ויש אותיות שהן בחינת הבאה והמשכה, כלומר מבחינת סובב כל עלמין לבחינת ממלא כל עלמין, מהעלם לגלוי. וזהו פירוש המילה "אותיות" — לשון הבאה, כמו "אתא ואייתי מתניתא בידיה", וכן "ואתה מרכבות קודש".

אותיות אחרות מורידות וממשיכות את האור המקיף את כל העולמות אל האור הממלא אותם, מהעלם לגלוי. המילה "אותיות" עצמה מבטאת הבאה, מן השורש "בוא", כמו בדברי הגמרא "אתא ואייתי מתניתא בידיה" ובברכת משה "ואתה מרכבות קודש".

26 והנה האותיות נק' ג"כ בשם אבנים בס' יצירה שני אבנים בונות⁸² שתי בתים כו'. כי אבן הוא בחי' דומם והוא בחינה תחתונה מן ד' בחי' ארמ"ע ודצח"מ.

והנה, בספר יצירה נקראות האותיות גם בשם "אבנים": "שתי אבנים בונות שני בתים" וכו'. שכן אבן היא בחינת הדומם, והיא הנמוכה מבין ארבע הבחינות של אש, רוח, מים ועפר, וכן מבין ארבע הבחינות של דומם, צומח, חי ומדבר.

ספר יצירה מכנה גם הוא את האותיות "אבנים": "שתי אבנים בונות שני בתים" — כלומר, אפשר לצרף שתי אותיות לשתי מילים, שלוש לשש, וכן הלאה. אבן היא בחינת "דומם", הנמוכה מבין ארבעת היסודות — אש, רוח, מים ועפר — ומבין ארבעת המינים: דומם, צומח, חי ומדבר.

וכך האותיות הם גם כן מדרגה תחתונה ובחי' דומם לגבי השכל והמדות שהן בחי' חי וצומח כמ"ש במ"א.

כך גם האותיות הן המדרגה הנמוכה, בחינת דומם, ביחס לשכל ולמדות, שהן בחינת חי וצומח, כפי שמבואר במקום אחר.

כך גם האותיות הן המדרגה הנמוכה, בחינת "דומם", בהשוואה לשכל ולרגש, שהם כבחינות "חי" ו"צומח".

אך ע"ז אמר דהע"ה אבן מאסו הבונים⁸³ היתה לראש פנה שאע"פ שהאותיות הנק' אבנים הם למטה מהשכל והמדות אעפ"כ הם מעלים השכל והמדות למעלה ומדרגה הגבוהה יותר מהחכמה.⁸⁴

אך על כך אמר דוד המלך עליו השלום: "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה". שכן אף שהאותיות, הנקראות "אבנים", נמוכות מן השכל ומן המדות, בכל זאת הן מעלות את השכל ואת המדות למעלה, למדרגה גבוהה יותר מחכמה.

ובכל זאת אמר דוד המלך: "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה": האותיות, אף שהן נמוכות מן השכל ומן הרגש, מעלות אותם למדרגה גבוהה יותר, אפילו למעלה מחכמה.

27 וכו"ל בענין בחי' סוסים כוי. והיינו כמארז"ל דהרהור לא עביד מידי^{85,86} ובד"ת ג"כ כתיב למוצאיהם בפה דוקא.⁸⁷

[זהו] כפי שהוזכר לעיל בענין בחינת ה"סוסים" וכו'. וזהו כמאמר חז"ל ש"הרהור לא עביד מידי", וגם בדברי תורה נאמר "למוצאיהם" — דווקא בפה [כלומר, למי שמבטאים אותם].

הדבר מקביל ל"סוסים" שזכרו לעיל. חז"ל אמרו ש"הרהור לא עביד מידי" (זוהר ג, קה ע"א), ואת הפסוק במשלי ד, כב, "כי חיים הם למוצאיהם", פירשו כמתייחס למי שמבטאים את דברי התורה בפה: יש לומר את דברי התורה בקול.

והענין כמו עד"מ מהאבנים עושים בית לדירת האדם וא"א לדור בלי בית כך ע"י אותיות התורה ממשיכים גילוי אור א"ס ב"ה בחי' סוכ"ע שיהיה שוכן ומתלבש באותיות התורה

הענין הוא כך: דרך משל, מאבנים בונים בית שבו אדם יכול לדור, ואי אפשר לדור בלי בית. כך גם באמצעות אותיות התורה ממשיכים גילוי של אור אין סוף ברוך הוא, בחינת סובב כל עלמין, כדי שישירה ויתלבש באותיות התורה.

כשם שבית הבנוי מאבנים מאפשר לאדם לדור בו, כך אותיות התורה ממשיכות את אור אין סוף, את האור המקיף את כל העולמות, כדי שישירה ויתלבש בהן.

(וההמשכה היא מבחי' א"ס ב"ה כי לא אדם הוא⁸⁸ שיהיה נמשך ומתלבש למטה בבחי' כמראה אדם ולכן ההמשכה דוקא ע"י בית בחי' אותיות

(וההמשכה היא מבחינת אין סוף ברוך הוא, שהרי הוא אינו אדם, שיומשך ויתלבש למטה בבחינת "כמראה אדם"; לכן ההמשכה נעשית דווקא באמצעות בית, בחינת האותיות,

ההמשכה באה מאין סוף עצמו, ש"אינו אדם", ונעלה מכדי להתלבש בדמות אדם. לכן היא נעשית רק באמצעות "בית" — האותיות.

כמו שהבית הוא בחי' מקיף על האדם ולמעלה ממנו כוי ועמי'ש במי'א עי'פ מזוזה מימין⁸⁹ כוי נר מצוה (כוי) וזהו לשון מקרא קורא בתורה כאדם שקורא לחבירו שיבוא אצלו.

כשם שהבית הוא בחינת מקיף על האדם ונעלה ממנו וכו'; וראו מה שכתוב במקום אחר על "מזוזה מימין" וכו' ועל "נר מצוה" (כו'). וזהו פירוש המילה "מקרא" — "קורא בתורה", כמו אדם הקורא לחברו לבוא אליו.

הבית מקיף את האדם ונעלה ממנו, בדומה לאור מקיף; אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו על המזוזה ועל נר המצוה. המילה "מקרא" קשורה ל"קורא": קריאת התורה דומה לקריאה לחבר שיבוא.

כך עיי' בחי' אותיות התורה קורא להקב"ה להיות בגלוי למטה וכמארז"ל הקב"ה קורא ושונה כנגדו.^{90,91}

כך גם באמצעות בחינת אותיות התורה קוראים לקדוש ברוך הוא להתגלות למטה; וכמאמר חז"ל: "הקב"ה קורא ושונה כנגדו".

כשקוראים את אותיות התורה קוראים לקדוש ברוך הוא להתגלות למטה. כפי שנאמר בתנא דבי אליהו: "הקב"ה קורא ושונה כנגדו".

פי' הקב"ה הוא בחי' סוכ"ע קורא ושונה ג"כ אותיות הללו דהיינו שנמשך לבא מהעלם אל הגלוי ומה שאמרו כנגדו

פירוש הדבר: הקב"ה, שהוא בחינת סובב כל עלמין, קורא ושונה אף הוא את האותיות האלה, כלומר, נמשך ובא מן ההעלם אל הגלוי. ומה שנאמר "כנגדו",

כלומר, הקב"ה — האור המקיף את כל העולמות — קורא גם הוא את האותיות האלה; פירוש הדבר שהוא בא מן ההעלם אל הגלוי. כעת אדמו"ר הזקן מבאר את המילים "כנגדו".

היינו לפי שגלוי זה נמשך לבחי' נשמות הנבראים שהם בחי' בע"ג וא"א להן להכיל גילוי אוא"ס הבלתי בעל גבול ע"כ אמר כנגדו

הוא משום שגילוי זה נמשך לבחינת נשמות הנבראים, שהן מוגבלות, ואינן יכולות להכיל את גילוי אור אין סוף הבלתי מוגבל; לכן נאמר "כנגדו",

נאמר "כנגדו" מפני שהגילוי מגיע לנשמות ולנבראים, שהם מוגבלים ואינם יכולים להכיל את אור אין סוף כפי שהוא. לכן הוא מגיע אליהם במילים התואמות את מידתם.

כי דבר ה' זו הלכה⁹² והקב"ה קורא דברי' אלו כנגד האדם הקורא מלמעלה למטה כוי.

כי "דבר ה' — זו הלכה", והקב"ה קורא את הדברים האלה כנגד האדם הקורא, מלמעלה למטה וכו'.

"דבר ה' — זו הלכה" (שבת קלח ע"ב): דברי התורה הם דברו של ה' עצמו, והקב"ה קורא את אותן מילים, מלמעלה למטה, כנגד האדם הקורא אותן.

אבנים ולבנים

28 ועי'פ כל הנ"ל נבואה לבאור הפסוק ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כוי כי הנה נת' שהאותיות נק' אבנים והנה באבנים יש שני מדרגות.

לאור כל האמור לעיל, נעבור לביאור הפסוק: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" וגו'. שהרי התבאר שהאותיות נקראות "אבנים". והנה, באבנים יש שתי מדרגות.

לאחר כל האמור, אדמו"ר הזקן ניגש לבאר את הפסוק "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר". כפי שהתבאר, האותיות נקראות "אבנים", ויש שני סוגים של אבנים.

הא' אבנים ממש שהן בריאה בידי שמים. והכ' האבן הנעשה בידי אדם והיא הלכנה שנעשית מן העפר עי' בני אדם שנעשית ג"כ חזקה וקשה והיא נק' ג"כ אבן

הסוג הראשון הוא אבנים ממש, שהן בריאה בידי שמים. והסוג השני הוא אבן שנעשתה בידי אדם, כלומר הלכנה, העשויה מן העפר בידי בני אדם; גם היא נעשית חזקה וקשה, וגם היא נקראת "אבן",

סוג אחד הוא אבן טבעית, שנבראה בידי שמים. הסוג השני הוא אבן מעשה ידי אדם — הלכנה — שנוצרת מעפר בידי בני אדם, וגם היא נעשית חזקה וקשה ונקראת "אבן".

כמ"ש הבה נלבנה לבנים⁹³ ונשרפה לשרפה ותהי להם הלכנה לאבן כוי וכידוע ומפורסם שגם הן הלבנים יבנו בנין בית חומה כמו מן האבנים.

כמו שנאמר: "הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלכנה לאבן" וגו'. וכידוע ומפורסם, גם בלבנים בונים בניין, בית וחומה, כשם שבונים באבנים.

כך אמרו בוני בבל: "הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה", ו"תהי להם הלכנה לאבן" (בראשית יא, ג). בלבנים, כמו באבנים, בונים בתים וחומות.

אך שצריך תחלה הכנה איך לעשות הלבנים שיהיו חזקים ומתקיימים והוא עי' שישרפו אותם בכבשן האש וכנ"ל באמרם נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ואז דייקא ותהי להם הלכנה לאבן

אלא שיש צורך בהכנה מוקדמת כדי לעשות את הלבנים חזקות ובנות־קיימא: שורפים אותן בכבשן האש, כפי שזכר לעיל בדבריהם: "נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה". ורק אז נאמר דווקא "ותהי להם הלכנה לאבן",

אך תחילה צריך להכין את הלבנים כדי שיהיו חזקות ויחזיקו מעמד: שורפים אותן בכבשן. רק לאחר "ונשרפה לשרפה" נאמר בפסוק "ותהי להם הלכנה לאבן".

והיא האבן הנעשה בידי אדם ולא בעצם תולדתם כמו אבנים ממש שהן בריאה בידי שמים.

וזוהי האבן שנעשתה בידי אדם, ולא מכוח טבע ברייתה, שלא כאבנים ממש, שהן בריאה בידי שמים.

לבנה כזאת היא אבן שנעשתה בידי אדם, ולא מכוח טבעה שלה; זאת בניגוד לאבנים טבעיות, שהן בריאה בידי שמים.

29 והנמשל מבי בחיי אבנים אלו יוכן ג"כ ברוחניות בענין האותיות שנק' אבנים שיש בהם ג"כ בי בחי'.⁹⁴

גם את הנמשל של שתי הבחינות הללו של אבנים אפשר להבין במישור הרוחני, ביחס לאותיות הנקראות "אבנים": גם בהן יש שתי בחינות.

במישור הרוחני, גם האותיות, הנקראות "אבנים", מופיעות בשני סוגים אלה.

הא' בחי' בריאה בידי שמים ונק' אבנים. והב' בחי' הנעשה בידי אדם ונק' לבינים. והיינו

הראשונה היא בחינה של בריאה בידי שמים, והיא נקראת "אבנים". השנייה היא בחינה של דבר הנעשה בידי אדם, והיא נקראת "לבינים". כלומר,

סוג אחד הוא "נברא בידי שמים" ונקרא "אבנים". הסוג השני הוא "נעשה בידי אדם" ונקרא "לבינים".

כי בחי' אותיות התורה הם נק' אבנים שהתורה היא מן השמים וידבר ה' אל משה והוא נק' לשון הקודש שנמשך מבחי' קדש העליון.

בחינת אותיות התורה נקראת "אבנים", מפני שהתורה היא מן השמים: "וידבר ה' אל משה". לשונה נקראת לשון הקודש, משום שהיא נמשכת מבחינת הקודש העליון.

אותיות התורה הן "אבנים", מפני שהתורה היא מן השמים: "וידבר ה' אל משה". לשונה נקראת לשון הקודש, משום שהיא נמשכת מבחינת הקודש העליון.

אך בחי' הלבינים היינו אותיות של ע' לשון מלשונות האומות אשר כל עם ועם מדבר כלשונו.

אבל בחינת ה"לבינים" היא אותיות שבעים הלשונות, כלומר, שפותיהם של האומות, שכל עם ועם מדבר כלשונו.

ה"לבינים" הן אותיותיהן של שבעים לשונות האומות, שבהן כל עם מדבר כלשונו שלו.

30 והנה כתיב כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם⁹⁵ דהיינו שישראל מפוזרים בע' אומות ומדברים ג"כ

כלשון עם ועם

והנה נאמר: "כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם" — כלומר, ישראל מפוזרים בין שבעים האומות, וגם מדברים בשפתו של כל עם ועם.

זכריה אומר: "כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם": ישראל מפוזרים בין האומות ומדברים בשפתו של כל עם.

שהם דרים בתוכם בכל צרכי מו"מ ואחר כך כשמתפללים במס"נ בכוונה ולומדים תורה לשמה מיגיעת העסק במו"מ

שבקרוב הם יושבים ועוסקים בכל צורכי המסחר. ולאחר מכן, כשהם מתפללים במסירות נפש ובכוונה, ולומדים תורה לשמה מתוך העמל בעסקי המסחר,

יהודים משתמשים בשפות האלה בכל עסקיהם. לאחר מכן, מתוך העמל בעסקים, הם מתפללים במסירות נפש ובכוונה ולומדים תורה לשמה.

אזי מעלים כל צירופי אותיות שדברו בהם למעלה מעלה לשרש נשמתם שהיא בחי' טהורה היא טהירו עילאה שלפני ההשתלשלות.

הם מעלים את כל צירופי האותיות שבהם דיברו, מעלה מעלה, אל שורש נשמתם, שהיא בחינת "טהורה היא" — טהירו עילאה, האור העליון שקודם להשתלשלות.

אז הם מעלים את כל צירופי האותיות שבהם דיברו, מעלה מעלה, אל שורש נשמתם, "טהורה היא" — האור העליון שקודם לעולמות.

וזהו הנקי' חולין שנעשו על טהרת הקדש.⁹⁶ פ"י כי לה"קנמשך מבחי' קדש העליון משא"כ שאר לשונות הם חול

וזהו הנקרא "חולין שנעשו על טהרת הקודש". פירוש הדבר: לשון הקודש נמשכת מבחינת הקודש העליון, ואילו שאר הלשונות הן חול;

זהו מה שחכמים מכנים "חולין שנעשו על טהרת הקודש". לשון הקודש נמשכת מהקודש העליון, ואילו שאר הלשונות הן חול.

אבל כשמתבררים ע"י התפלה כנ"ל (וגם כשמדברים בהם להבין התורה וכמו בגמ' יש כמה מלות לשון ארמי⁹⁷ הכי השתא אי אמרת בשלמא) הרי הם נעשים על טהרת הקדש בחי' קדש העליון וטה"ע.

אבל כשהן מתבררות על ידי התפילה, כמתואר לעיל (וכן כשמדברים בהן כדי להבין את התורה, וכפי שיש בגמרא כמה ביטויים בארמית: "הכי השתא", "אי אמרת בשלמא"), הן נעשות [מוכנות] על טהרת הקודש — בחינת הקודש העליון וטהירו עילאה.

כאשר הלשונות האלה מתבררות באמצעות התפילה, או משמשות להבנת התורה, כפי שהתלמוד משתמש בביטויים בארמית כמו "הכי השתא" ו"אי אמרת בשלמא", הן נעשות "מוכנות על טהרת הקודש" — ועולות לקודש העליון ולטהירו עילאה.

והי' כמשל הלבינים שהגם שהן עפר פשוט מ"מ ע"י מעשה ידי אדם נעשים ג"כ קשים וחזקים בבחי' אבן כנ"ל עד שבונים מהם חומה כו' ואני חומה זו תורה⁹⁸ כו'.

והרי זה כמשל הלבינים: אף שהן עפר פשוט, מכל מקום, בעבודת ידי אדם הן נעשות קשות וחזקות גם הן, בדרגת אבן, כפי שנתבאר לעיל, עד שבונים מהן חומה וכו'; ו"אני חומה" — זו התורה וכו'.

זהו משל הלבנה: עפר פשוט שעבודת האדם הופכת אותו לקשה וחזק כאבן, עד שבונים ממנו חומות. לכן דורשים חכמים את "אני חומה" (שיר השירים ח, י) על התורה.

ואמנם הנה א"א שיתהפכו ויתבררו הצירופי אותיות (דחולין להיות נעשים עטה"ק) הנ"ל להיות נקי אבני קודש כ"א

אולם אי אפשר שצירופי האותיות הנזכרים לעיל — של החולין, שנעשים על טהרת הקודש — יתהפכו ויתבררו, עד שייקראו "אבני קודש", אלא

אי אפשר להפוך ולברר את צירופי האותיות של החולין ולהפוך אותם ל"אבני קודש" בכל דרך שהיא. החלק הבא מציין את הדרך שבה הדבר אפשרי.

ע"י המסי"נ בק"ש דכמו משל הלבינים דצריך שישרפו אותן בכבשן תחלה כנ"ל וע"י השריפה יתהפכו להיות קשים וחזקים כאבנים.

על ידי מסירות הנפש שבקריאת שמע. בדומה למשל הלבינים, שצריך תחילה לשרוף אותן בכבשן, כפי שנתבאר לעיל, ובאמצעות השריפה הן מתהפכות ונעשות קשות וחזקות כאבנים.

הן מתהפכות רק באמצעות מסירות הנפש שבקריאת שמע, כשם שלבנים נעשות קשות כאבן רק לאחר ששורפים אותן בכבשן.

וכך הענין בעבודת ה' ענין שריפת הלבינים הוא ע"י שיתפללו בכוונה בהתלהבות אהוי"ר באמרו ואהבת בכל לבבך⁹⁹ כו' ע"י זה נשרפים ונכללים אותיות הזרים מכל המו"מ שעוסק

כך גם בעבודת ה': שריפת הלבינים נעשית באמצעות תפילה בכוונה ובהתלהבות של אהבה ויראה, כשאומרים "ואהבת... בכל לבבך" וכו'. באמצעות זאת נשרפות ונכללות האותיות הזרות מכל המשא ומתן שהוא עוסק בו,

בעבודת ה', "שריפת הלבינים" פירושה תפילה בכוונה ובהתלהבות של אהבה ויראה, כמו כשאומרים "ואהבת... בכל לבבך". כך נשרפות ונכללות האותיות הזרות מכל העסק שהאדם עוסק בו.

וגם כל החיות ושפע שנעשה מהן כמו מאכל ולבוש הכל עולים ונכללים באחדות בעבודת ה' כשמוסר נפשו באחד בהתלהבות.

וגם כל החיות והשפע הנובעים מהם, כגון מזון ולבוש, עולים ונכללים באחדות, בעבודת ה', כשהוא מוסר את נפשו כ"אחד" בהתלהבות.

גם כל החיות והשפע שבאו מאותם עסקים, כגון מזון ולבוש, עולים ונכללים באחדות ה', כשהאדם מוסר את נפשו בהתלהבות באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

אך צריך שהעסק במו"מ יהיה בקרירות ובע"כ שלא בתשוקה ממש רק כמו שכופין אותו עד שרוצה כדי להחיות נפשו ונפשות ביתו שיוכלו לעבוד את ה' כל ימי חלדם

אבל העיסוק במשא ומתן צריך להיות בקרירות ובחוסר רצון, ולא מתוך תשוקה של ממש, אלא כמו מי שכופים אותו עד שהוא מסכים, כדי לפרנס את נפשו ואת נפשות בני ביתו, שיוכלו לעבוד את ה' כל ימי חייהם,

אבל את העסק צריך לעשות בקרירות ובחוסר רצון, בלי תשוקה של ממש, כמו מי שכופים אותו; כל מטרתו היא לפרנס את עצמו ואת בני ביתו, כדי שיוכלו לעבוד את ה' כל ימי חייהם.

וכמו שארז"ל עשה תורתך קבע^{100, 101} ומלאכתך עראי שעיקר המכוון בהמלאכה כדי שיהיה תורתך קבע ואז עייז יוכל להעלות בהאותיות אח"כ כנ"ל:¹⁰²

וכפי שאמרו חז"ל: "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי" — עיקר הכוונה במלאכה הוא שתורתך תהיה קבע. ואז, באמצעות זאת, יוכל לאחר מכן להעלות את האותיות, כפי שנתבאר לעיל.

כפי שאמרו חז"ל: "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי". מטרת המלאכה היא שהתורה תהיה קבע; רק כך יוכל האדם להעלות לאחר מכן את האותיות, כפי שנתבאר.

קטע 7 • ו' 31-33

לבנת הספיר

31 וזהו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר¹⁰³ כו' תחת רגליו דוקא דהנה מבואר למעלה בענין וישב ה' מלך לעולם שיש בחי' כסא כס א' המלביש ומכסה לאור הנמשך מבחי' כמראה אדם כו'

וזהו [פירוש] "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" וגו' — "תחת רגליו" דווקא. שהרי הוסבר למעלה, בעניין "וישב ה' מלך לעולם", שיש בחינת כיסא, "כס א'", שמלביש ומכסה את האור הנמשך מבחינת "כמראה אדם" וגו',

הפסוק "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" מדגיש את המילים "תחת רגליו". כפי שהוסבר, הכיסא מלביש ומכסה את האור הנמשך מבחינת "כמראה אדם".

עד שיוכל להיות התהוות היש ודבר נפרד בבי"ע ובחי' התהוות היש זהו בחי' תחת רגליו והוא מ"ש ומלכותו בכל משלה¹⁰⁴ היינו אפי' עד השרים כו'

עד שמתאפשרת התהוותו של יש ודבר נפרד בכריאה, ביצירה ובעשייה. בחינת התהוות היש היא בחינת "תחת רגליו". זהו הכתוב: "ומלכותו בכל משלה" — כלומר, אפילו עד השרים וגו';

הכיסוי הזה מאפשר ליש נפרד להתהוות בכריאה, ביצירה ובעשייה, וזוהי בחינת "תחת רגליו". זהו פירוש הפסוק "ומלכותו בכל משלה" (תהלים קג, יט), עד ל"שרים", הכוחות הממונים על האומות.

משא"כ בחיי יד הוא למעלה מבחי' כסא ואין שם בחי' יש ודבר נפרד רק איהו וגרמוהי חד. ע"כ אמר ותחת רגליו שהוא למטה מבחי' כסא הנ"ל שם הוא בחי' לבנת הספיר.

אבל בחינת היד היא למעלה מבחינת הכיסא, ושם אין בחינת יש ודבר נפרד, אלא "איהו וגרמוהי חד" — הוא וכליו אחד. לכן נאמר "ותחת רגליו": מתחת לבחינת הכיסא האמורה נמצא עניין "לבנת הספיר".

בחינת היד היא למעלה מהכיסא, ושם אין מציאות נפרדת כלל, אלא אחדות ה' עם הספירות שדרכן הוא פועל. לכן הפסוק מציב את לבנת הספיר "תחת רגליו", מתחת לכיסא.

פי' לבנת הוא מענין בחי' לבינים הנ"ל שהוא בירור והעלאת האותיות של הע' לשון שלאחר הבירור הם בחי' לבנת הספיר שמאירים כספירים¹⁰⁵ וכמ"ש מקום ספיר אבניה לא ידע אנוש ערכה.^{106, 107}

פירוש "לבנת" הוא מלשון בחינת הלבנים שהזכרה לעיל, שהיא בירור והעלאת של האותיות משבעים הלשונות. לאחר הבירור הן נעשות בבחינת "לבנת הספיר", שכן הן מאירות כספירים, וככתוב: "מקום ספיר אבניה"; "לא ידע אנוש ערכה".

"לבנת" מזכירה את הלבנים שתוארו לעיל: בירור והעלאת של אותיות שבעים הלשונות, שלאחר בירורן מאירות כספירים. על הארץ אומר איוב "מקום ספיר אבניה", ועל החכמה — "לא ידע אנוש ערכה".

(והגם שהאותיות הללו נעשים בידי אדם ולא בידי שמים מ"מ ע"י המסי"נ בקי"ש נתבררו כ"כ עד שנק' ספיר וכמ"ש אשר ברא אלקים לעשות.¹⁰⁸ לעשות לתקן בידי אדם¹⁰⁹ וע' בע"ח)

(ואף שהאותיות האלה נעשות בידי אדם ולא בידי שמים, בכל זאת, באמצעות מסירות נפש שבקריאת שמע הן מתבררות עד כדי כך שהן נקראות "ספיר", ככתוב: "אשר ברא אלקים לעשות" — "לעשות" פירושו לתקן בידי אדם. ועיינו בעץ חיים.)

אף שהאותיות האלה נעשות בידי אדם ולא בידי שמים, מסירות נפש שבקריאת שמע מבררת אותן עד שהן נקראות "ספיר". בבראשית ב, ג נאמר שה' ברא "לעשות", והמדרש מפרש: "לעשות" — לתקן; הבריאה נמסרה לבני האדם כדי שישלימו אותה.

ולקרב הדבר אל השכל איך אפשר שאותיות של ע' לשון יתעלו כ"כ ע"י עסק התפלה והתורה להיות ג"כ כמו אבני קדש עד שנק' לבנת הספיר.

כדי לקרב את העניין אל השכל: איך ייתכן שאותיות שבעים הלשונות יתרוממו כל כך באמצעות העיסוק בתפילה ובתורה, עד שיהיו גם הן כאבני קודש, ויקראו "לבנת הספיר"?

כדי להבהיר את העניין, שואל אדמו"ר הזקן: כיצד יכולות אותיות שבעים הלשונות להתרומם כל כך באמצעות תפילה ותורה, עד שיהיו כאבני קודש — "לבנת הספיר"?

אך הענין דהנה אנו רואים שבכל עם ועם המדבר כלשונו עכ"ז אין בכל לשון רק הברת הכ"ב צירופי אותיות שבה' מוצאות הידועים אחה"ע מהגרון כו'

אלא הענין הוא כך: אנו רואים שכל עם ועם מדבר בלשונו שלו, ובכל זאת בכל לשון יש רק הגייה של צירופי עשרים ושתיים האותיות, בחמשת מוצאות הפה הידועים: אל"ף, חי"ת, ה"א ועי"ן מן הגרון וגו',

התשובה היא שכל עם מדבר בלשונו שלו, ובכל זאת כל הלשונות משתמשות בצלילים של אותן עשרים ושתיים אותיות, הנוצרות באותם חמישה מוצאות הפה: אל"ף, חי"ת, ה"א ועי"ן מן הגרון, וכן הלאה.

כמו בלה"ק רק השינוי בין שאר הלשונות ללה"ק הוא בלשון שצירוף בשר של לה"ק¹¹⁰ דאותיות אלו

כמו בלשון הקודש. ההבדל בין שאר הלשונות לבין לשון הקודש הוא רק בלשון עצמה: צירוף האותיות "בשר" שבלשון הקודש...

כך גם בלשון הקודש. ההבדל בינה לבין שאר הלשונות הוא במילים עצמן, כפי שיודגם במילה "בשר".

בי"ת שי"ן רי"ש הן מחיי ממש את הבשר בדבר ה' בשימ"ב משא"כ בשאר הלשונות שהם הסכמיים כמ"ש בפרדס שער האותיות ובשלי"ה.¹¹¹

האותיות בי"ת, שי"ן ורי"ש מחיות בפועל את הבשר, באמצעות דבר ה' שנאמר בששת ימי בראשית; אך לא כך בשאר הלשונות, שמילותיהן הן מוסכמות בלבד, כפי שכתוב בפרדס, בשער האותיות, ובשלי"ה.

בלשון הקודש האותיות בי"ת, שי"ן ורי"ש מחיות בפועל את הבשר, שכן הן דבר ה' מששת ימי בראשית; בשאר הלשונות המילים הן מוסכמות בלבד, כפי שמסבירים פרדס (שער האותיות) ובשלי"ה.

32 וכן תמונת אותיות דכתב אשורי רומז לענינים נפלאים שהרי ר"ע היה דורש על כל קוץ¹¹² כו'

וכן צורת האותיות שבכתב אשורי רומזת לענינים נפלאים, שהרי רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וכו';

גם צורות האותיות שבכתב אשורי, הכתב המרובע של ספר התורה, רומזות לדברים נפלאים. הגמרא מספרת שרבי עקיבא היה דורש תילי תילים של הלכות מכל קוץ באותיות.

וכ"ז אינו כלל וכלל בשאר כתבים ולשונות. אבל עכ"ז הברת כ"ב אותיות יש בהן ג"כ בשוה.

ואין כל זה כלל וכלל בשאר כתבים ולשונות. ואף על פי כן, הגייתן של עשרים ושתיים האותיות מצויה בהם גם כן במידה שווה.

שום דבר מכל זה אינו מצוי בכתבים ובלשונות אחרים. ואף על פי כן, הצלילים של עשרים ושתיים האותיות מצויים בכולם במידה שווה.

33 וידוע דשורש כ"ב בחי' אותיות אלו נמשכים ממקום גבוה מאד ולמעלה מהשכל רק שקבען בפה כו'

ידוע ששורשן של עשרים ושתיים בחינות האותיות האלה נמשך ממקום נעלה מאוד, למעלה מן השכל; אלא ש"קבע אותן בפה" וכו'.

שורשן של עשרים ושתיים האותיות נעלה מאוד, למעלה מן השכל; ורק לאחר מכן, בלשון המוכרת, "קבע אותן בפה", בחמשת המקומות שבהם נוצר הדיבור.

א"כ על כל פנים אנו רואים שגם ע' לשון יש שרש להאותיות למעלה לכך יוכלו להתעלות¹¹³ ע"י מסי"נ בק"ש כנ"ל וזהו בחי' לבנת הספיר שהוא תחת רגליו

אם כן, לכל הפחות אנו רואים שגם ללשונות האומות יש שורש לאותיותיהן למעלה; לכן הן יכולות להתעלות באמצעות מסירות נפש בקריאת שמע, כפי שנאמר לעיל. וזוהי בחינת "לבנת הספיר", שהיא "תחת רגליו",

מכאן שגם לאותיות של שבעים הלשונות יש שורש נעלה, ולכן אפשר להעלות אותן באמצעות מסירות נפש בקריאת שמע. זוהי "לבנת הספיר" שנמצאת "תחת רגליו".

דהיינו בבירור מבחי' נוגה ושם יש ג"כ כעצם השמים לטוהר¹¹⁴ שהוא בחי' אותיות התורה שהתורה היא מהשמים והאותיות הן מבחי' טה"ע

כלומר, בבירור בחינת נוגה. וגם שם יש "כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר", שהיא בחינת אותיות התורה; שכן התורה היא מן השמים, והאותיות הן מבחינת טהירו עילאה,

לבנת הספיר היא בירור הדברים שבנוגה, התחום שבו הטוב והרע מעורבים. גם שם יש "כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר": אלו אותיות התורה, שהיא מן השמים, והאותיות שלה באות מן האור העליון.

כמ"ש בזוהר גליף גליפו בטה"ע¹¹⁵ ונמשכה למטה ג"כ תחת רגליו בעשיה כנ"ל ונמצא לבנת הספיר ועצם השמים לטוהר הם בחינת ב' מיני אותיות הנ"ל

כמו שכתוב בזוהר: "גליף גליפו בטהירו עילאה"; והיא נמשכה גם למטה, "תחת רגליו", בעשיה, כפי שנאמר לעיל. נמצא ש"לבנת הספיר" ו"עצם השמים לטוהר" הן שתי בחינות האותיות שנוכרו לעיל,

כפי שאומר הזוהר, "גליף גליפו בטהירו עילאה": האותיות נחקקו תחילה שם, ואחר כך נמשכו למטה, "תחת רגליו", לעשיה. נמצא ש"לבנת הספיר" ו"עצם השמים לטוהר" הן שני סוגי האותיות: אותיות לשונות העולם ואותיות התורה.

שע"י ב' מיני אותיות הנ"ל הוא עליית הנשמות אחר ירידתן שירדו מבחינת טהורה היא להיות בבחינת רגל כנ"ל וע"י ב' בחינת אותיות התורה הנ"ל שהם בבחינת תחת רגליו ע"י הוא העלייה:

שבאמצעות שני סוגי האותיות שנזכרו לעיל מתרחשת עליית הנשמות לאחר ירידתן — ירידה מבחינת "טהורה היא" להיות בבחינת רגל, כפי שנאמר לעיל; ובאמצעות שתי בחינות אותיות התורה שנזכרו לעיל, שהן בבחינת "תחת רגליו", באה העלייה.

באמצעות שני סוגי האותיות האלה הנשמות עולות לאחר שירדו מבחינת "טהורה היא" למדרגת הרגל. שתיהן בבחינת "תחת רגליו", ובאמצעותן באה העלייה.

קטע 8 • 341-37

מה ראו הזקנים

34 וזהו ויראו את אלקי ישראל.¹¹⁶ דהנה לעיל מניה כתיב ונגש משה לבדו אל הוי"ה והם לא יגשו¹¹⁷ כי שרש בחי' משה היה למעלה מבחי' כסא ה' המתלבש בבי"ע.

וזהו [פירוש] "ויראו את אלקי ישראל". שהרי ממש לפני כן נאמר: "ונגש משה לבדו אל הוי"ה והם לא יגשו", משום ששרש מדרגתו של משה היה למעלה ממדרגת כסא ה', המתלבש בבריאה, יצירה ועשיה.

כעת מתבאר תחילת הפסוק: "ויראו את אלקי ישראל". ממש לפני כן נאמר: "משה לבדו יגש אל הוי"ה והם לא יגשו" (שמות כד, ב), משום ששרשו של משה היה למעלה מכסא ה', המתלבש בבריאה, יצירה ועשיה.

(וכמשי"ל בפ"י רגלי העם אשר אנכי בקרב) ולכן ניתנה התורה על ידו כי התורה ירדה מן השמים היינו שנמשכה מאצי' לבריאה דרך בחי' הכסא הנ"ל

(כפי שנכתב לעיל בפירוש "רגלי העם אשר אנכי בקרב"). לכן התורה ניתנה באמצעותו, שכן התורה ירדה מן השמים, כלומר נמשכה מאצילות לבריאה דרך מדרגת הכסא הנוכרת לעיל.

הדבר הוכח לעיל מן הפסוק "העם אשר אנכי בקרב". לכן התורה ניתנה באמצעות משה: התורה ירדה מן השמים ונמשכה מאצילות לבריאה דרך הכסא.

(ועמ"ש במ"א בפ"י השמים כסא^{118, 119} דקאי על התורה שירדה להיות בחי' כסא לגילוי רצונו וחכמתו כוי. ועמ"ש בביאור למ"ש בלק"א פ"ג)

(וראה מה שנכתב במקום אחר בפירוש "השמים כסא", שהכוונה לתורה, שירדה ונעשתה מדרגת כסא לגילוי רצונו וחכמתו וכו'; וראה מה שנכתב בביאור על האמור בלקוטי אמרים, פרק יג).

אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על הפסוק "השמים כסא" (ישעיהו סו, א), שלפיו הכוונה לתורה, שירדה ונעשתה "כסא" לגילוי רצונו וחכמתו של ה'. הוא מפנה גם לביאורו על קטע בלקוטי אמרים (תניא), פרק יג.

וכדי להמשיכו ולהורידו מאצי לבריאה היא ע"י מרבע"ה ששרש השגתו היה בבחי אצי ממש וכמ"ש בו מן המים משיתיהו¹²⁰ מבחי מים עליונים שהוא בחי אצי כוי.

והמשכת התורה והורדתה מאצילות לבריאה נעשות באמצעות משה רבנו, ששורש השגתו היה באצילות ממש, כפי שנאמר עליו: "מן המים משיתיהו" — ממדרגת המים העליונים, שהיא מדרגת אצילות וכו'.

כדי להוריד את התורה מאצילות לבריאה נדרש משה, שהשגתו הייתה מושרשת באצילות עצמה. "מן המים משיתיהו" (שמות ב, י) רומז למים העליונים, שהם מדרגת אצילות.

וזהו תורה צוה לנו משה¹²¹ שהמשיך התורה מאצי לבי"ע. משא"כ הזקנים לא היתה השגתם באצי כלל רק בבריאה

וזהו "תורה צוה לנו משה": הוא המשיך את התורה מאצילות לבריאה, ליצירה ולעשיה. ואילו השגת הזקנים לא הייתה באצילות כלל, אלא בבריאה בלבד;

זהו פירוש הפסוק "תורה צוה לנו משה" (דברים לג, ד): משה הוריד את התורה מאצילות אל העולמות התחתונים. לעומת זאת, השגת הזקנים לא הגיעה כלל לאצילות, אלא לבריאה בלבד.

ולכן נאמר בהם ויראו את אלקי ישראל בחי אלקי הוא מדת הצמצום וההסתר בחי הכסא הנ"ל.

ולכן נאמר עליהם: "ויראו את אלקי ישראל". מדרגת "אלקי" היא מידת הצמצום וההסתר, מדרגת הכסא הנזכרת לעיל.

לכן נאמר על הזקנים: "ויראו את אלקי ישראל". "אלקי" הוא שם אלקים, המבטא את מידת הצמצום וההסתר, שהיא מדרגת הכסא.

משא"כ במשה כתיב ונגש אל¹²² הוי שהוא בחי שלמעלה מהצמצום דשם אלקים דהיינו למעלה מבחי הכסא.

ואילו על משה נאמר "ונגש אל הוי" — כלומר, אל מדרגה שלמעלה מהצמצום של שם אלקים, היינו למעלה ממדרגת הכסא.

על משה, לעומת זאת, נאמר שהוא "יגש אל הוי" — אל המדרגה שלמעלה מהצמצום של שם אלקים, שהיא למעלה מהכסא.

35 ולהיות שהשגת הזקנים היה מבחי אלקים שהוא אחר ההעלם דכסא הנ"ל לכן שם ראו והשיגו בחי

לבנת הספיר ובחי כעצם השמים¹²³ שהם ב' בחי אותיות הנ"ל

ומכיוון שהשגת הזקנים הייתה מבחינת אלקים, שהיא לאחר ההסתר שמצד הכיסא הנזכר לעיל, לכן שם הם ראו והשיגו את הבחינה של "לבנה של ספיר" ואת הבחינה של "כמו מהותם הממשית של השמים", שהן שתי בחינות האותיות הנזכרות לעיל;

מכיוון שהבנת הזקנים באה מאלקים, מתחת להסתר שמצד הכיסא, הם ראו שם את "לבנה של ספיר" ואת "מהותם הממשית של השמים" — שני סוגי האותיות.

דהיינו שיש שם ג"כ מבחי" עצם השמים והוא אותיות התורה שניתנה מהשמים שהרי נמשכה ונתלכשה ג"כ תחת הכסא הנ"ל. וזהו בחי" אבני קדש.

כלומר, יש שם גם [משהו] מבחינת "מהותם הממשית של השמים", שהיא אותיות התורה שניתנה מן השמים, שהרי גם היא נמשכה והתלכשה מתחת לכיסא הנזכר לעיל. וזהו הבחינה של "אבני קודש".

"מהותם הממשית של השמים" היא אותיות התורה, שניתנה מן השמים, וגם הן נמשכו והתלכשו מתחת לכיסא. אלו הן "אבני הקודש".

ועוד יש שם ג"כ בחי" לבנת הספיר שהם אותיות המתבררים מע' לשון שבחי" אותיות אלו אינם דוקא רק תחת בחי" כסא כנ"ל באריכות:

ועוד, יש שם גם הבחינה של "לבנה של ספיר", שהיא האותיות המתבררות משבעים הלשונות; שכן בחינת האותיות האלה נמצאת רק מתחת לבחינת הכיסא, כפי שהוסבר לעיל באריכות.

"לבנה של ספיר" היא האותיות המתבררות משבעים הלשונות, הנמצאות רק מתחת לכיסא, כפי שהוסבר לעיל באריכות.

36 וזהו ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו.¹²⁴ פ"י ידו הן בחי" חגיית שהן סמוכין אל

וזהו [פירוש] "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו". כלומר, "ידו" היא בחינת חסד, גבורה ותפארת, הסמוכות אל

כעת הפסוק השני: ה' "לא שלח את ידו" אל האצילים. "ידו" של ה' היא חסד, גבורה ותפארת, הקרובות לראש, כמו הזרועות והחלק העליון של הגוף.

הראש ומחוברין עמו והם למעלה מבחי" כסא והעלם ע"כ הזקנים לא זכו לגילוי זה מבחי" שלמעלה מהכסא דהיינו מבחי" הידים והשגתם היה רק ע"י הכסא.

הראש ומחוברות אליו, והן למעלה מבחינת כיסא והעלם. לכן הזקנים לא זכו לגילוי זה, מן הבחינה שלמעלה מהכיסא, כלומר מבחינת הידיים; השגתם הייתה רק באמצעות הכיסא.

המידות הללו מחוברות ל"ראש" ונמצאות למעלה מן הכיסא וההעלם שבו. לכן הזקנים לא זכו לגילוי שמעל הכיסא, כלומר לגילוי ה"ידיים"; הבנתם הייתה רק באמצעות הכיסא.

37 וזהו ותחת רגליו כוי ולכן לא שלח ידו אליהם. והגם שנקר' אצילי בני ישראל¹²⁵ וכמ"ש בהו ויאצל מן הרוח¹²⁶ עכ"ז יש הפרש ביניהם למשה שהם לא השיגו רק הארת האציל המתלבש בבריאה וכמ"ש ויראו את אלקי כוי.

וזהו "ותחת רגליו" כוי, ולכן "לא שלח ידו" אליהם. ואף שהם נקראים "אצילי בני ישראל", וכפי שנאמר עליהם "ויאצל מן הרוח", בכל זאת יש הבדל ביניהם לבין משה: הם השיגו רק את הארת אצילות המתלבשת בבריאה, וכפי שנאמר "ויראו את אלקי" כוי.

כך משתלבים "ותחת רגליו" ו"לא שלח ידו". הזקנים נקראים "אצילי", כלומר נכבדים; מילה זו קשורה ל"ויאצל מן הרוח" שנאמר על שבעים הזקנים (במדבר יא, כה), וגם לאצילות. אולם בניגוד למשה, הם השיגו רק את הארת אצילות המתלבשת בבריאה — "אלקי ישראל".

ולכן והם לא יגשו¹²⁷ לבחי גילוי שם הוי"ה. אבל במשה רבע"ה כתיב ונגש לבחי שם הוי"ה. וכן אבות העולם היו מרכבה לבחינת זרועות עולם¹²⁸ כנ"ל.

לכן "והם לא יגשו" לבחינת גילוי שם הוי". אבל על משה רבנו עליו השלום נאמר "וניגש" לבחינת שם הוי". וכך גם האבות היו מרכבה לבחינת "זרועות עולם", כנזכר לעיל.

לכן נאמר "והם לא יגשו" לגילוי שם הוי", ואילו משה "וניגש" אליו. כך גם האבות היו מרכבה ל"זרועות עולם".

(ובזה יובן קצת מ"ש בשיר השירים דודי שלח ידו¹²⁹ כוי דהיינו לנשמות הגבוהות במאד אבות העולם ומשה רבינו עליו השלום כנ"ל):

(ובכך אפשר להבין מעט את הכתוב בשיר השירים: "דודי שלח ידו" כוי, כלומר, לנשמות הנעלות ביותר — האבות ומשה רבנו עליו השלום, כנזכר לעיל.)

הדבר גם שופך מעט אור על הפסוק "דודי שלח ידו" (שיר השירים ה, ד): הי שולח את "ידו" — הגילוי שלמעלה מהכיסא — לנשמות הנעלות ביותר, האבות ומשה.

בעבודה

את העסק יש לנהל בקרירות, רק במידה הדרושה לפרנסת האדם ובני ביתו, כשהתורה קבועה והמלאכה ארעית. כך, בתפילה במסירות נפש ובאהבה בוערת בקריאת שמע, ובלימוד תורה לשמה, מעלים לקדושה את כל האותיות שאמר האדם ואת כל החיות שהמשיך מעסקיו. יש לעלות גם מן האהבה הטבעית המסותרת אל אהבה שנוולדת מן ההבנה, ולהיות שפל רוח בפני כל אדם, שכן גם ל"רגליים" יש מעלה שאין ל"ראש".

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר יחזקאל "כמראה אדם" ולא פשוט "אדם", ובאיזה מובן נשמות ישראל "עושות" את ה'?
2. מה מסתיר הכיסא, ומדוע יש להסתיר את האור כדי שהעולמות התחתונים יוכלו להתקיים?
3. איך ההבדל בין מחיאת כפיים לבין ריקוד ברגליים מסביר את ההבדל בין האבות ומשה לבין נשמות צדיקים אחרים?
4. מדוע אותיות לשונות האומות נמשלו ללכנים, ומהו ה"כבשן" שהופך אותן לאבנים קדושות?
5. מה ראו הזקנים במעמד הר סיני, ומדוע ה' לא "שלח את ידו" אליהם?

מקורות והפניות

הערות

שמות כד, יא.

5 אין לו גוף

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ראה פיוט "יגדל".

פסקה 2

6 אני ה' לא שניתי

ה' מצהיר באמצעות הנביא: "כי אני, הוי', לא השתניתי". אדמו"ר הזקן מבאר שהכוונה היא שבריאת העולמות לא חוללה בו שום שינוי.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו'

כי אני ה' לא שניתי ואַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא כָלִיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
מלאכי ג, ו.

7 אתה הוא קודם שנברא

על "כל הנשמה תהלל יה" (36a), אדמו"ר הזקן מצטט את אותו פסוק ואת אותן מילים מן הסיידור, ומשווה בין ה' לבין הנשמה, המושפעת ממה שמתרחש בגוף משום שהיא מלובשת בו ממש.

הערת קה"ת
ראה לעיל לו, א. לח, ב.

8 שמלך שמו נקרא עליהם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ע"פ פיוט אדון עולם.

פסקה 4

9 אדם אתם

ה' אומר לישראל: "אתם צאני, צאן מרעיתי; אתם אדם". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי לזהות את נשמות ישראל עם ה"אדם" שבחזון יחזקאל.

Ezekiel 34:31 יחזקאל ל"ד:ל"א

ואַתֶּן צֹאֲנִי צֹאן מִרְעִיתִי אֲדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַם אֲדֹנָי ה'

And ye My sheep, the sheep of My pasture, are men, and I 'am your G-d, saith the L-rd GOD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

יחזקאל לד, לא. בבוכ 1113 נוסף הגה"ה: (שהכהנים לויים וישראלים הם נגד ג' קווים שבבחי ציור אדם כהנים חסד כו').

10 ישראל עלו במחשבה

שם מוסבר כי "ישראל עלה במחשבה" מבאר את הביטוי "אותותינו לא ראינו": בגלות שורש הנשמות במחשבה האלוקית נסתר, והעולם נראה כמצאות נפרדת, שכן ה' הוא "אל מסתתר". ההערה מפנה גם למקורות המגויים שם.

הערת קה"ת

פסקה 1

1 ויראו את אלקי ישראל

נוסח אחר של מאמר זה: הנחה שערך אדמו"ר האמצעי, נדפסה בספר המאמרים תקס"ח עם הגהות הצמח צדק.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדה"א בסה"מ תקס"ח ע' סד עם הגהות מהצ"צ. בבוכ 1113 נה, א גוכתי"ק הצ"צ, בכותרת: תורת שבת פ' משפטים תקסח"ת. כנראה מהדור"ק בלי כמה הגהות שנדפסו כאן. וכן יש שם הגהות שלא נדפסו כאן. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר ז"ע. המאמר (בשינויים) והגהות באוה"ת ע' ארסו. אירעו. כרך ח ע' גימו. המאמר נזכר בלקו"ת ויקרא ב, ב. מטות פא, ג. סה"מ תרס"ט ע' קסו.

2 ויראו את אלקי ישראל

הפסוק מספר מה ראו משה, אהרן, נדב, אביהוא ושבעים הזקנים לאחר הברית בסיני: את אלקי ישראל, ומתחת לרגליו דמות של לבנת ספיר. המאמר כולו הוא הסבר לפסוק זה.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבֶנֶת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שמות כד, י.

3 תחת רגליו . . ועל דמות

מעל לרקיע יחזקאל רואה דמות של כיסא, ועליו דמות כמראה אדם. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר למה הכוונה ב"תחת רגליו".

Ezekiel 1:26 יחזקאל א:כ"ו

וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁוֹ כְּמֶרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כֶּסֶף וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמֶרְאֵה אָדָם עָלָיו מְלֻמָּעֶלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

יחזקאל א, כו. וכ"כ בלקח טוב "ותחת רגליו זה כסא הכבוד", ראה תורה שלמה כאן אות פז (כרך יט ע' רסט).

4 ואל אצילי בני ישראל

הפסוק אומר שה' לא שלח את ידו אל אצילי בני ישראל, אף שהם ראו אותו. המאמר יפרש זאת כאמירה שהם לא קיבלו את הגילוי של "ידו".

Exodus 24:11 שמות כ"ד:י"א

וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁלַח אֶת־יָדוֹ וַיַּחֲזֹוּ אֶת־הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld G-d, and did eat and drink

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

ב"ר בתחלתו. ראה בהנסמן לעיל ג, ב.

11 ישראל עלו במחשבה

בין הדברים שקדמו לעולם, המדרש אומר שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהנשמות הן ה"אדם" שבאמצעותו נבראו העולמות.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א':ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י'): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

5 פסקה

12 ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". את לשון הרבים "בתוכם", במקום "בתוכו" שהיה אפשר לצפות לו, מפרשים בכך שה' שוכן בתוך האנשים עצמם.

Exodus 25:8 שמות כ"ה ח'

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:

And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כה, ח. כן הובא בלקו"ת ר"פ נשא. ועוד. ובכ"מ. ע"י בראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. ובשלי"ה שער האותיות אות ל. מסי' תענית רד"ה מענין העבודה. פ' תרומה חלק תרי"א שכה, ב. שכו, ב. ועוד — לקו"ש ח"ג ע' 106.

6 פסקה

13 מכוון לשבתך

בשירת הים ישראל שרים על נטיעתם בהר ה', "מקום משכנך אשר עשית, ה'". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על משכנו של ה' בנשמות ישראל.

Exodus 15:17 שמות ט"ז י"ז

תִּבְאֲמוּ וְתִשְׁעַמּוּ בְּהָרַיִךְ לְמִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת הַבַּיִת הַזֶּה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָיִי כֹהֲנֵי יְיָ:

Thou bringest them in, and plantest them in the mountain of Thine inheritance, The place, O L-RD, which Thou hast made for Thee to dwell in, The sanctuary, O L-rd, which Thy hands have established

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טז, יז.

14 שבא נחש על חוה

הגמרא אומרת שכאשר בא הנחש על חוה הוא הטיל בה זוהמה, ושהזוהמה של ישראל, שעמדו בהר סיני, פסקה. אדמו"ר הזקן מסתמך על שתי האמירות.

Shabbat 146a:1 שבת קמ"ו א"א

שָׁבַע נָחֵשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוהמָא, יִשְׂרָאֵל שְׁעָמְדוּ עַל הָרַיִן — פְּסָקָה זוהמָתָן, גוֹיִם שְׁלָא עָמְדוּ עַל הָרַיִן — לֹא פְסָקָה זוהמָתָן. אָמַר לָקָה רַב אָמַר בְּרִיָּה דְרָבָא לְרַב אָשִׁי: גְרִיִּים מָאִי? אָמַר לָקָה: אָף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא הוּוּ, מְזַלִּינְהוּ הוּוּ. דְּכַתִּיב: "אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֶה עֲמֻד עוֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶה וגו'".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar I, 126a זח"א קכו, א

הערת קה"ת

שבת קמו, א. זח"א קכו, א.

15 ואף שבמתן תורה פסקה זוהמתן

הזוהר אומר שהזוהמה של ישראל פסקה כשעמדו בהר סיני, ולאחר שחטאו חזרו כולם לזוהמתם כפי שהיו קודם. זהו המקור של אדמו"ר הזקן לכך שהזוהמה שבה לגוף.

Zohar, Chayei Sara 13:82-87 ספר הזהר, חיי שרה י"ג:פ"ב-פ"ז

But,' said R. Jose, 'is it not written, "and he went not as at the other times to meet with enchantments, but he set his face toward the wilderness" (Ibid. 24, 1)?' Said R. Isaac to him: 'The lower side, which comes from the unclean spirit above, was the unclean spirit prevailing in the wilderness when Israel made the calf in order to defile themselves therewith; and Balaam tried every device of magic to uproot Israel, but without success.' Said R. Jose: 'You rightly said that when ... the serpent had

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

16 שבמ"ת פסקה זוהמתן . . ע"י חטא העגל . . חזרה הזוהמא

הרבי מציין שהזוהר אומר שהזוהמה חזרה לאחר חטא העגל, ואילו הגמרא (Shabbos 146a, Avodah Zarah 22b) והזוהר במקום אחר משמעם שלא חזרה, ומביא את יישוב ניצוצי אורות: לא כל הזוהמה חזרה.

Yevamot 103b:3 יבמות ק"ג ב'ג'

דְּקָא שְׂדֵי בָּהּ זוהמָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֶׁעָה שָׁבַע נָחֵשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוהמָא. יִשְׂרָאֵל, שְׁעָמְדוּ עַל הָרַיִן — פְּסָקָה זוהמָתָן. גוֹיִם, שְׁלָא עָמְדוּ בְּהָרַיִן — לֹא פְסָקָה זוהמָתָן.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כ"ה בוח"א נה, ב. קכו, ב. שם ח"ג קצג, ב. ועוד, ומה דמשמע בשבת (קמו, א) ובע"ז (כב, ב) דלא חזרה וכן הוא בוח"ג (יד, ב) — מבואר בניצוצי אורות שם דלא כל הזוהמא חזרה, ועיין ג"כ חד"א"ג מהרש"א יבמות קג, ב — הערת כ"ק אדמו"ר ז"ע בפתח דבר לקונטרס קב (ח"פ תשי"ב).

17 משכא דחויא

התרגום אומר שהבגדים שעשה ה' לאדם ולאשתו היו מעורו של הנחש שהשיל. אדמו"ר הזקן משתמש במונח הקשור לכך, "עור הנחש", לתיאור הגוף הגשמי.

Targum Jonathan on Genesis 3:21 תרגום יונתן על בראשית ג:כ"א
וְעָבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִינָתָתָהּ לְבוּשֵׁי דִיקָר מִן מֶשֶׁה חִיּוֹנָא דְאֶשְׁלַח
מִנִּיהָ עַל מֶשֶׁה בְּשָׂרֵיהֶון חֶלֶף שׁוֹפְרִיָהֶון דְּאֶשְׁתַּלְחוּ וְאֶלְבִּישִׁינֶון
And the L-rd G-d made to Adam and to his wife vestures of
honour from the skin of the serpent, which he had cast from
him, upon the skin of their flesh, instead of that adornment
which had been cast away; and He clothed them

Targum Jonathan on Genesis (Public Domain) • The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain)

18 כי חלק ה' . עמו

"כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו". אדמו"ר הזקן מוסיף "ממש" כדי להראות שהנשמה עצמה, שהיא חלק מה', לא נפגעה מהוהמה.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֶלֶק HAVAYAH עָמוּ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of
His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט.

19 שהגוף נקרא משכא דחויא

שם מסביר אדמו"ר הזקן שאדם אינו יכול לראות את ביטול העולמות למקורם מפני שהוא נמצא בגוף גשמי, "עור הנחש", הצומח מדברים גשמיים המסתירים ומעלימים; התבוננות בכך בקריאת שמע צריכה לעורר בו רצון להישאר קשור לכך כל היום.

Genesis 3:21 בראשית ג:כ"א

וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם:

And the L-RD G-d made for Adam and for his wife garments
of skins, and clothed them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תרגום יונתן בראשית ג, כא. וראה לעיל טז, ב. ולקמן קי, ד ובמ"מ לשם.

20 שהנשמה א"צ תקון לעצמה

בתניא נאמר, בשם עץ חיים (Shaar 26), שהנשמה עצמה אינה זקוקה כלל לתיקון, וירדה לעולם הזה רק כדי להמשיך אור ולתקן את הגוף, את הנפש הבהמית ואת חלקה בעולם.

Tanya, Likkutei Amarim 37:18 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ל"ז:י"ח

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּעֵץ חַיִּים שֶׁעַר כ"ו], כִּי הַנֶּשְׁמָה עֲצָמָה אֵינָה צָרִיכָה תִּיקוּן כָּלֵל כּוּי, וְלֹא הוֹצְרָה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכוּי, רַק לְהַמְשִׁיךְ אֹר לְתַקְנָם כּוּי, וְהוּא מִמֶּשׁ דּוֹגְמַת סוּד גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, לְבָרֵךְ נִיצוּצֵין וְכוּי.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תניא פלי"ז מע"ח שער כו.

21 ועצמותיך יחליץ

ישעיהו מבטיח שה' ינחה את הנאמנים וישביע אותם, "ועצמותיך יחליץ".

אדמו"ר הזקן מפרש זאת כזיכור העתידי של הגוף עצמו.

Isaiah 58:11 ישעיהו נ"ח:י"א

וְנָחָה ה' תְּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצִחְצִחוֹת נֶפֶשׁךָ וְעֲצָמֹתֶיךָ יִחְלִיצוּ וְהָיִיתָ כְּגֵן רְוָה וּכְמוֹצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכָּבֵדוּ מִיָּמֶיךָ:

And the L-RD will guide thee continually, And satisfy thy
soul in drought, And make strong thy bones; And thou shalt
be like a watered garden, And like a spring of water, whose
waters fail not

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יא.

22 ואת רוח הטומאה אעביר

זכריה מתנבא כי ביום ההוא ה' "יעביר את רוח הטומאה מן הארץ". הפסוק מתאר את הסרת הוזהמה שדבקה כעת בגוף.

Zechariah 13:2 זכריה י"ג:ב'

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם ה' צְבָאוֹת אֲכָרִית אֶת־שְׁמוֹת הָעֹצְבִים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רוּחַ הַטְּמֵאָה אֲעִבִּיר מִן־הָאָרֶץ:

And it shall come to pass in that day, Saith the L-RD of hosts,
That I will cut off the names of the idols out of the land, And
they shall no more be remembered; And also I will cause the
.prophets And the unclean spirit to pass out of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' יג, ב.

23 ונגלה כבוד ה'

"כבוד ה' יתגלה, וכל בשר יחדיו יראה". אדמו"ר הזקן מדגיש את המילה "בשר": לעתיד לבוא ההתגלות תגיע אל הגוף, ולא רק אל הנשמה.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh
shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מ, ה.

פסוקה 7

24 אדם אתם

"אתם אדם" נאמר על ישראל. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתיאור של צורת אדם שלובשת ההתגלות האלוהית בנשמות ישראל.

Ezekiel 34:31 יחזקאל ל"ד:ל"א

וְאַתֶּם צֹאנִי צֹאן מִרְעִיתִי אֲדָם אֲתֶם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נֹאֵם אֲדֹנָי ה'

And ye My sheep, the sheep of My pasture, are men, and I
'am your G-d, saith the L-rd GOD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

25 נודע בשערים בעלה

בשבה אשת החיל נאמר: "נודע בשערים בעלה, בשבתו עם זקני ארץ".

הוזהר מפרש שהבעל הוא ה', ו"השערים" הם מידת לבו של כל אדם.

Proverbs 31:23 משלי ל"א:כ"ג

נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בְּעֵלָה בְּשִׁבְתּוֹ עַם-זְקֵנֵי-אֶרֶץ:

Her husband is known in the gates, When he sitteth among the elders of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי לא, כג.

26 בכל חד לפום מאי דמשער בלביה

הוזהר מסביר שה' נודע לכל אחד לפי מה שהוא משער בלבו, ומשחק כאן על המילים "שערים" ו"משער". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר את הדרכים השונות שבהן מתגלה אלקות בנשמות שונות.

Zohar I, 103b זח"א קג, ב

הערת קה"ת

זח"א קג, ב. תניא בהקדמה. ובארוכה בלקו"ת מסעי פה, ב.

9 פסקה

27 הנשיאים שנבחרו למנות את העם נקראים "ראשי אלפי ישראל". אדמו"ר הזקן מחיל את הביטוי על נשמות ששורשן במוחין, והן כלים לתורה.

Numbers 1:16 במדבר א':ט"ז

אֵלֶּה הָרֹאִי הַעֲדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם:

These were the elect of the congregation, the princes of the tribes of their fathers; they were the heads of the thousands of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 ויש נשמות שהן כלי לבחי המדות

בגרסת אור התורה נוסף כאן "חסד דרועא ימינא" אחרי הנשמות שהן כלים למדות, והעניין נדון שם באריכות.

הערת קה"ת

"כמו חסד דרועא ימינא" — אוה"ת כאן ע' ארסז. וראה שם בארוכה.

29 נודע בשערים

"נודע בשערים בעלה". אדמו"ר הזקן מפרש את "נודע" כחיבור והתקשרות: ה' קשור לכל סוג של נשמה.

Proverbs 31:23 משלי ל"א:כ"ג

נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בְּעֵלָה בְּשִׁבְתּוֹ עַם-זְקֵנֵי-אֶרֶץ:

Her husband is known in the gates, When he sitteth among the elders of the land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

30 והוי שפל רוח בפני כל אדם

ההערה מפנה לשיחה של הרבי בלקוטי שיחות על משנה זו.

הערת קה"ת

אבות פ"ד מ"י. עי' לקו"ש ח"ד ע' 1212.

31 והוי שפל רוח בפני כל אדם

רבי מאיר מלמד: "הוי שפל רוח בפני כל אדם". אדמו"ר הזקן מבסס זאת על היתרון שיש אפילו ל"רגליים" על פני ה"ראש".

Pirkei Avot 4:10 משנה אבות ד':י

רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסק בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואם עמלת בתורה, יש לך שכר הרבה לתן לך:

Rabbi Meir said: Engage but little in business, and busy yourself with the Torah. Be of humble spirit before all men. If you have neglected the Torah, you shall have many who bring you to neglect it, but if you have labored at the study of Torah, there is much reward to give unto you

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

10 פסקה

32 כמראה אדם

יחזקאל ראה על הכיסא "דמות כמראה אדם". אדמו"ר הזקן מדגיש את כ' הדמיון: ה' אינו אדם, אלא מופיע בדמות אדם.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א':כ"ו

וּמַעַל לְרִקְיעַ אֲשֶׁר עַל־רִאשָׁם כְּמֶרְאָה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כֶּסֶף וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמֶרְאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 כמראה אדם בכף הדמיון

אנציקלופדיה זו למושגי חב"ד מציינת שהדיוק כאן, בכ"ף הדמיון, מלמד שה' למעלה ממדרגת "אדם", ואילו מקורות אחרים ש"כמראה אדם" היא מדרגה שלמטה מ"אדם" עצמו.

הערת קה"ת

בספר הערכים-חב"ד ח"א במילואים לערך אדם העליון טור תרפב שהדיוק כאן כי הוא למעלה מבחי אדם, אמנם בלקו"ת מטות פא, ג, חינוך (שבשע"ת לאדה"א ח"ב) פי"ח ואילך. אוה"ת ואתחנן ע' פו. לקו"ת לגי"פ גג, ד. ובד"ה עיר קטנה תרכ"ו איתא שדמות כמראה אדם הוא למטה מבחי אדם עצמו.

34 כי לא אדם הוא

שמואל אומר לשאול שה' אינו משנה את דעתו, "כי לא אדם הוא". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שאין לה' עצמו תכונות אנושיות.

I Samuel 15:29 שמואל א ט"ו:כ"ט

וְגַם יִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א טו, כט. ראה לעיל עא, ג. ובד"ה באתי לגני תשכ"ח סעי' ד (סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמג).

35 ועשיתם אתם וארז"ל כאלו עשאוני

"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם". חז"ל דורשים את המילים "ועשיתם אותם" כאילו ישראל "עושים" את ה', כביכול, באמצעות קיום המצוות.

Leviticus 26:3 ויקרא כ"ו:ג

אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם אֹתָם:

If ye walk in My statutes, and keep My commandments, and do them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Zohar III, 113b זח"ג קיג, ב

Vayikra Rabbah 35:6 ויקרא רבה ל"ה:ו

הערת קה"ת

ויקרא כו, ג. זח"ג קיג, ב. וראה ויקר"ל לה, ו. "דר"ל כאלו עשאוני בבחי' כמראה אדם" — אוה"ת פ' משפטים ע' ארע"ט. בכרך 1113 נוסף כאן קיצור: (שנשי"י ממשכנים להיות הוא ית' מתלבש בבחי' כלים ומדותיו ית' להיות כמראה אדם וכמ"ש ג"כ במ"א בפ"י אני ה' אלקיכם שנשי"י ממשיכי שיתלבש בש' הוי' כו. והיינו כי בחי' אדם היינו מדותיו ית' שבאצי' שהן בחי' עם הנחלקי לגי קוין חנון ורחום שהן בחי' ציור אדם חסד דרועא ימינא וגבורה דרועא שמאלא ותפארת גופא הוא מדת הרחמים הכלולה מחו"ג ולכן נקי' ת"ת כו' ונשי"י נמשכו מבחי' כלים דע"ס הנ"ל ע"כ נקי' ג"כ אדם אתם ולכן כמו שלמעלה הע"ס הם כללי לגילוי א"ס ב"ה כמ"כ הם נשי"י בחי' כללי לגילוי האור גם למטה והם ממשיכי שיהי' התלבשו' אור א"ס בע"ס דאצי' ובב"כ ע"י כו' וזהו פ"י כאילו עשאוני).

פסוקה 11

36 ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם

הדמות "כמראה אדם" נראית על דמות הכיסא. אדמו"ר הזקן שואל כעת מה מסמל הכיסא עצמו.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א':כו

וממעל לְרַקִּיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמֶרְאָה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כְּסֵא וְעַל דְּמוּת הַכְּסֵא דְּמוּת כְּמֶרְאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 וישב ה' מלך לעולם

"ה' ישב על המבול, וה' יושב כמלך לעולם". אדמו"ר הזקן מפרש את "ישב" כהנמכה, ואת "לעולם" כ"אל העולם" — ירידת מלכותו של ה' אל תוך העולמות.

Psalms 29:10 תהילים כ"ט:י

ה' לַמְּבּוּל יֹשֵׁב וַיֵּשֶׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם:

The L-RD sat enthroned at the flood; Yea, the L-RD sitteth as King for ever.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כט, י.

38 הכסא . . שהוא בחי' לבוש

ההערה מפנה לפרק כד בחיבור זה, העוסק בכסא כלבוש.

הערת קה"ת

ראה שרש מצות התפלה פכ"ד.

39 אל מסתתר

"אכן אתה אל מסתתר, אלקי ישראל מושיע". אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי לבאר את ההסתר שנוצר באמצעות הכיסא.

Isaiah 45:15 ישעיהו מ"ה:ט"ו

אֲכֹן אַתָּה אֵל מְסֻתָּר אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ:

Verily Thou art a G-d that hidest Thyself, O G-d of Israel, the Saviour.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

40 גופו וידידו למעלה מהכסא רק רגליו הם מושפלים

אור התורה מבאר דימוי זה, שבו הגוף והידיים נמצאים מעל הכיסא ורק הרגליים מתחתיו, ומפנה שם למאמר זה.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת בראשית כרך ג תע"א, א ושם מציין לכאן.

41 והארץ הדום רגלי

"השמים הם כסאי, והארץ הדום רגלי". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כך שרק ה"רגליים" של האדם העליון מגיעות עד לעולם התחתון.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי וְהָאָרֶץ רֶגְלִי אֵינִי כֵּן אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵינִי מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

פסוקה 13

42 וברא כרעא דאבוה

שם כנסת ישראל נקראת "רגל", משום שנאמר "כנים אתם לה" ועל בן נאמר שהוא "רגל אביו". לרגל יש יתרון שאין לראש: היא הולכת ונושאת את הראש למקום שאליו הוא רוצה להגיע, והראש תלוי בה. כך גם למעלה, "תחילתן נעוץ בסופן".

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, ב.

43 ברא כרעא דאבוה

הגמרא אומרת ש"בן הוא רגלו של אביו", כלומר, הוא כמו חלק מגופו של אביו. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר מדוע הנשמות, בניו של ה', נקראות "רגליים".

Eruvin 70b:2-3 עירובין ע"ב:ב-ג

או דלָמָא: יוֹרֵשׁ כְּרַעֲיָה דְּאָבוּהּ הוּא? אָמַר לָקָה: אֲנִי אוֹמֵר מְבַטֵּל, וְהָנִי דְּבִי שְׂמוּאֵל תְּנֻ אֵין מְבַטֵּל. אֵיתִיבֵיהּ: זֶה הַכָּלֵל, כָּל שְׂמוּתָהּ לְמִקְצַת שָׁבֶת — הוּתֵר לְכָל הַשָּׁבֶת, וְכָל שְׂנָאֶסֶר לְמִקְצַת שָׁבֶת — נָאֶסֶר לְכָל הַשָּׁבֶת חוּץ מִמְבַטֵּל רְשׁוּת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

44 שש מאות אלף רגלי העם

משה אומר: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב". אדמו"ר הזקן מפרש "רגלי" כ"רגליים" — מדרגת נשמות ישראל.

Numbers 11:21 במדבר י"א:כ"א

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רֶגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ כִּשֶׁר אֶתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

And Moses said: 'The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will !give them flesh, that they may eat a whole month

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר י"א, כא.

45 לכל אשר יחפץ יטנו

"לב מלך ביד ה' כפלגי מים; על כל אשר יחפץ יטנו". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את הראש המכוון את הרגל.

Proverbs 21:1 משלי כ"א:

פְּלִגֵּי־מַיִם לְבִי־מֶלֶךְ בְּיַד־ה' עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יִטְנוּ:

The king's heart is in the hand of the L-RD, as the water-courses: He turneth it whithersoever He will

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 חלק הוי"ה עמו

"כי חלק ה' עמו". האהבה המסותרת נובעת מכך שהנשמות הן חלק מה', ולא משום טעם כלשהו.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:

כִּי חֵלֶק יִשְׂרָאֵל עָמוֹ יַעֲקֹב חֵלֶק נָחֳלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 שמע ישראל

"שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד". אדמו"ר הזקן מפרש את "אלקינו" כשורש הנשמה, המאוחד עם ה' במקורה.

Deuteronomy 6:4 דברים ו':

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ד.

14 פסוקה

48 כרעה דאבוה ממש

"כן הוא רגל אביו". גם לאחר שהנשמה נעשתה "רגל" נפרדת, היא נשארת חלק מאביה.

Eruvin 70b:2-3 עירובין ע"ב ב-ג:

או דלמא: יורש כרעיה דאבוה הוא? אמר לקה: אגני אומר מבטל, והגני דבי שמואל תנו אין מבטל. איתיביה: זה הקלל, כל שמוטר למקצת שבת — הותר לכל השבת, וכל שנאסר למקצת שבת — נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

49 טהורה היא

שם הנשמה נקראת "טהורה" באצילות, שממנה היא באה מפנימיות כליה, והיא יורדת דרך "אתה בראתה, אתה יצרתה" אל בריאה, יצירה ועשיה לשם עלייה: באמצעות המצוות היא מגיעה לבחינת "קדושה", שהיא למעלה מ"טהורה". "טהורה" פירושה בהירות, כמו "כעצם השמים לטהור" ו"טיהורא" בתרגום, אך מונח זה נאמר רק על דבר שיש בו ממשות כלשהי; ואילו "קדושה" פירושה נבדלות מוחלטת, אור אין סוף עצמו.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ראה כז, א ובמ"מ לשם.

50 נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה

התלמוד מביא את הברכה שאומרים עם הקימה: "אלוקי, נשמה שנתת בי טהורה היא; אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה ביי". אדמו"ר הזקן

משתמש בה כדי לתאר את שורש הנשמה ואת ירידתה.

Berakhot 60b:4 ברכות ס"ב:

כי מתעורר אומר: "אלוקי, נשמה שנתת בי טהורה. אתה יצרתה בי, אתה נפחתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, רבון כל העולמים, אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים".

When he awakens he says : "O my G-d, the soul which Thou hast given me is pure. Thou didst create it within me, Thou didst breathe it into me, Thou preservest it within me, and Thou wilt take it from me, but wilt restore it unto me here-after. So long as the soul is within me, I will give thanks unto Thee, O L-rd my G-d and G-d of my fathers, Sovereign of all worlds, L-rd of all souls. Blessed art Thou, O L-rd, Who ... restorest souls unto dead

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

15 פסוקה

51 וכעצם השמים לטהר

החצי השני של הפסוק במאמר: "וכעצם השמים לטהר". אדמו"ר הזקן מפרש כאן את המילה "טהור" במשמעות של בהירות, ומחיל אותה על "טהרת" הנשמה.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:

ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 וכעצם השמים לטהר

הגמרא מסבירה את הביטוי "טהור המזבח" תחילה באמצעות הכינוי "טיהורא" לצהריים, ולאחר מכן כמשטח החשוף של המזבח, תוך ציטוט הפסוק "וכעצם השמים לטהר". מכאן ש"טהור" יכול להתפרש כצלול ובהיר.

Yoma 59a:10 יומא נ"ט א:

מיתיבי: כשהוא מזה — אינו מזה לא על גבי האפר ולא על גבי הגחלים, אלא חותה גחלים אילך ואילך, ומזה. אלא אומר רבה בר רב שילא: על גלויה דמזבח, כדכתיב: "וכעצם השמים לטהר".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

16 פסוקה

53 תרגום צהריים טיהרא

על "ויאכלו עמי בצהריים" מציין רש"י שכל התרגומים מתרגמים את "צהריים" כ"טיהורא". אדמו"ר הזקן לומד מכך ש"טהור" פירושו בהירות.

Rashi on Genesis 43:16 רש"י על בראשית מ"ג ט"ז

וטבח טבח והכן. כמו ולטבח טבח ולהכין, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצהריים. זה מתרגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלעז דיוניר, ויש הרבה בתלמוד, שדא לבלא שירותא; בצע אכולא שירותא, אכל כל תרגום של צהריים טיהרא:

וטבח טבח והכן AND SLAUGHTER THE BEASTS AND MAKE READY — The Hebrew is the same as infini-) and to slaughter... and to prepare". The word " (tives the של as from) not an imperative, for this should be AT NOON — This word is rendered in the Targum by meal during the day ; in old French disner. It occurs frequently in the Talmud: (Ta'anit 11a, lib) "He threw the dog שירותיה ... his meal

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

54 טיהרה

אונקלוס מתרגם את "תמשש בצהריים" במילה "טיהרה" עבור "צהריים". זהו אחד המקומות שבהם התרגום מתרגם את המילה "צהריים" כך.

Onkelos Deuteronomy 28:29 תרגום אונקלוס על דברים כ"ח:כט ותהי ממשש בטהרה קמא די משש עוררא בקבלא ולא תצלח ית ארתתיה ותהי ברם עשיק ואניס כל יומיא ולית דפריק: Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

55 טיהרה

תרגום יונתן מתרגם את "בצהריים" כ"כסעודת טיהרה". זו דוגמה נוספת למילה שבה משתמש התרגום לציון צהריים.

Targum Jonathan on Genesis 43:16 תרגום יונתן על בראשית מ"ג:טז

וחמא יוסף עמהון ית בנמיז ואמר למנשה דממנא אפיטרופוס על ביתיה אעיל ית גובריא לביתא ופרע בית ניקסתא וסב גידא נשיא ואתקן תבשילא באפיהון ארום עמי ייכלון גובריא באישון שירותא דטיהרה

And Joseph saw Benjamin with them: and he said to Menasheh whom he had made superintendent over his house, Bring the men into the house, and unloose the house of slaughter, and take out the sinew that shrank, and prepare meat before them; for the man shall eat with me at the time of the noonjday meal

Targum Jonathan on Genesis (Public Domain) • The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain)

56 מבחי טהירו עלאה שבזוה"ק

בפתיחת הזוהר על בראשית נאמר שהמלך "חקק חקיקות בבהירות העליונה". אדמו"ר הזקן מזהה את הבהירות העליונה הזאת כמקור הנשמה ה"טהורה".

Zohar I, 15a זח"א טו, א

הערת קה"ת

זח"א טו, א.

57 דע מאין באת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות פ"ג מ"א.

58 דע מאין באת

עקביא בן מהלאל מלמד: "דע מאין באת". אדמו"ר הזקן מפרש את "מאין"

כ"מן האיך — האיך האלוקי שהוא שורש הנשמה.

Pirkei Avot 3:1 משנה אבות ג:א

עקביא בן מהלאל אומר, הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, משפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

Akabyah ben Mahalalel said: mark well three things and you will not come into the power of sin: know from where you come, and where you are going, and before whom you are destined to give an account and reckoning. From where do you come? From a putrid drop. Where are you going? To a place of dust, of worm and of maggot. Before whom you are destined to give an account and reckoning? Before the King of the kings of kings, the Holy One, blessed be He

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

59 בראתה יצרתה נפחתה בי

ברכת הבוקר על הנשמה מונה שלושה שלבים: "אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה ב". אדמו"ר הזקן מקביל אותם לירידת הנשמה דרך שלושת העולמות התחתונים: בריאה, יצירה ועשיה.

Berakhot 60b:4 ברכות ס' ב:ד

כי מתער אומר: "אלקי, נשמה שנתת בי טהורה. אתה יצרתה בי, אתה נפחתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, רבון כל העולמים, אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים".

When he awakens he says : "O my G-d, the soul which Thou hast given me is pure. Thou didst create it within me, Thou didst breathe it into me, Thou preservest it within me, and Thou wilt take it from me, but wilt restore it unto me here-after. So long as the soul is within me, I will give thanks unto Thee, O L-rd my G-d and G-d of my fathers, Sovereign of all worlds, L-rd of all souls. Blessed art Thou, O L-rd, Who ... restorest souls unto dead

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

60 ישראל לי ראש . . וכמ"ש במ"א

שם יעקב נקרא בשם "בני ישראל" משום שהוא מקבל מחכמה העליונה, מבחינת ישראל, "לי ראש"; בהמשך מוסבר שם שאותות ומופתים, המשנים את הטבע, נמשכים מזהר החכמה העליונה.

הערת קה"ת

וראה לעיל ג, ב ובהנסמן לשם.

61 עמ"ש בפי שלח ע"פ . . וגוי

נוסח אחר בכתב יד: בכתב יד זה חסרה ההפניה לפרשת שלח.

הערת קה"ת

בבוך 1113 ליתא.

62 בפי שלח ע"פ אני ה' אלקיכם

המאמר בלקוטי תורה שאליו מפנה אדמו"ר הזקן בעניין שורש הנשמה בבחינת ישראל, "לי ראש".

הערת קה"ת

לקו"ת פי שלח.

63 שו"ה וזהו ביאור — בפ"י ועל דמות כסא

נוסח אחר בכתב יד: בכתב יד זה כתוב "בביאור 'ועל הכיסא' וכי" במקום "בביאור 'ועל דמות הכיסא'".

הערת קה"ת

בבוכ 1113: בפ"י ועל הכסא כו'.

64 וכעצם השמים לטהר . . וכן תרגום צהרם טיהרא

המילים כאן מצטטות את Exodus 24:10. הקטע מופיע למטה.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Yoma 59a:10 יומא נ"ט א:י'

מיתבי: כשהוא מזה — אינו מזה לא על גבי האפר ולא על גבי הגחלים, אלא חותה גחלים אילך ואילך, ומזה. אלא אמר רבה בר רב שילא: על גלויה דמזבח, כדכתיב: "וכעצם השמים לטהר".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שמות כד, י'. ראה ת"א עה"פ תבוא כח, כט. וראה פרש"י ות"י עה"פ מקץ מג, טז. יומא נט, א. אה"ת משפטים כרך ז ע' ביתשלו.

65 מחנה מיכאל כאריה שאג

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה לעיל ג, א.

18 פסקה

66 שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב

משה אומר לה' שהעם שבתוכו הוא עומד מונה שש מאות אלף רגלי. אדמו"ר הזקן קורא את הפסוק כהנגדה בין העם, ה"רגליים", לבין משה עצמו.

Numbers 11:21 במדבר י"א:כ"א

ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת כשר אתן להם ואכלו חדש ימים:

And Moses said: 'The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will !give them flesh, that they may eat a whole month

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

19 פסקה

67 האבות הן הן המרכבה

שם מכונים האבות, שהם "המרכבה", בשם החיות העליונות של אצילות. תחילה היו כלולים באימא העליונה (בינה), כעובר ברחם, ולאחר מכן יצאו לגילוי. הם מנוגדים למלכות, ה"דומם", שאינה נמשכת בהדרגה מן המדרגות שמעליה.

הערת קה"ת

נסמן לעיל ד, ג.

68 האבות הן הן המרכבה

על הפסוק "וה' עלה מעל אברהם" אומר ריש לקיש: "האבות הן הן המרכבה". אדמו"ר הזקן מביא זאת ביחס לאבות, שהיו מרכבה לזרועות העליונות.

Bereshit Rabbah 47:6 בראשית רבה מ"ז:ו'

ויכל לדבר אתו - תנ"י, הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן, צריך ליטול ממנו רשות. ממי את למד? מאברהם. פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה, באו מלאכי השרת לדבר עמו. אמר להן: נפטר מן השכינה, שהיא גדולה מכם תחלה, אחר כך אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקדוש ברוך הוא כל צרכו, אמר לפניו: רבון העולמים! צריך אני לדבר. אמר לו: הפטר בשלום, הה"ד: ויעל אלקים מעל אברהם. אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': ויעל אלקים מעל אברהם.

ויעל מעליו אלקים. (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

He concluded speaking with him, and G-d ascended from "upon Abraham" (Genesis 17:22). It is taught: One who departs from another person, whether of greater or lesser stature, must take his leave from him. From whom do you derive this? From Abraham. On one occasion, Abraham was speaking with the Holy One blessed be He, when the ministering angels came to speak with him. He said to them: 'Let me first take my leave from the Divine Presence, which is of ... greater stature than you, then I will speak with

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

69 זרועות עולם

"מעונה אלקי קדם, ומתחת זרועות עולם". אדמו"ר הזקן מפרש את "זרועות עולם" כזרועות העליונות — חסד וגבורה — שהאבות היו מרכבה להן.

Deuteronomy 33:27 דברים ל"ג:כ"ז

מענה אלקי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השם:

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before thee, And said: 'Destroy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 פסקה

70 ולכל אשר יחפץ יטנו

"הוא מטה אותו לכל מקום שירצה" — נאמר על לב המלך הנתון ביד ה'. אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את הראש המכוון את הרגל.

Proverbs 21:1 משלי כ"א:א'

פלגי ימים לב מלך בנדיה' על כלא אשר יחפץ יטנו:

The king's heart is in the hand of the L-RD, as the water-courses: He turneth it whithersoever He will

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 פסקה

71 זרועות עולם

"ומתחת זרועות עולם". אדמו"ר הזקן מפרש שהכוונה לזרועות העליונות שמעל הכיסא, שהאבות ומשה היו מרכבה להן.

Deuteronomy 33:27 דברים ל"ג:כ"ז

מענה אלקי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השם:

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before thee, And said: 'Destroy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 וכמ"ש באגה"ק

באגרת מוסבר שנשמות שמקורן באצילות, לפני ירידתן לבריא, יצירה ועשיה, אינן מציאות נפרדת אלא דמות מצומצמת של אלקות; ובהערת אנב מובא המשפט המצוטט כאן, שלפיו ייתכן שנשמות דאצילות שבצדיקים הראשונים לא השתנו גם בעולם הזה, ולכן היו מסתלקות כשהיו רוצות לחטא, עוד לפני שחטאו.

הערת קה"ת

סי' כ (קל, א). וראה שם בליקוט פי' — חיתריק.

73 אפשר שלא נשתנה מהותן

לפי ההערה, מאמר זה מסביר שהנשמות המדוברות הן נשמות דאצילות ממש, שירדו רק לאחר שעברו דרך בריאה, יצירה ועשיה, ולכן גם למטה הן בבחינת אצילות.

הערת קה"ת

ראה ד"ה פתח אלי' תרנ"ח (הגהות לתו"א) אות ב. היינו בבחי' נשמות דאצילות ממש שירדו רק בדרך מעביר בריאה יצירה עשי' ולזאת גם למטה הן אצ"י ע"ש.

פסוקה 23

74 שש מאות אלף רגלי

"שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב". משה מייחס "רגליים" אפילו לדור שקיבל את התורה, ובה בעת מבדיל את עצמו ממנו.

Numbers 11:21 במדבר י"א:כ"א

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֲתֹן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

And Moses said: 'The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will give them flesh, that they may eat a whole month

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 24

75 שמע ישראל ה' אלהינו

"שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד". "אלקינו" מתייחס לשורש הנשמה, שהוא אחד עם ה'.

Deuteronomy 6:4 דברים ו':ד'

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִינוּ הָאֶחָד: Havayah

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 ואהבת שיהי הוי"ה אלקיך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כגילוי שורש הנשמה למטה, כך שהוי' נעשה "אלקיך".

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

77 מאגרא רמה

הערת קה"ת מפנה לב Chagigah 4b למילים האלה.

Chagigah 4b חגיגה ד' ב

הערת קה"ת

ע"פ לשון חז"ל חגיגה ד, ב.

78 וכמ"ש במ"א שהאותיות נק' סוסים

בבבשלח (62c), על הפסוק "סוס ורוכבו רמה בים", מביא אדמו"ר הזקן את הפסוק "כי תרכב על סוסך" ומסביר שהאותיות נקראות סוסים. במגילת אסתר (91b) נמשכות התגלויות למטה באמצעות סוסים, שהם צירופי אותיות מסוגים רבים — אותיות הדיבור, השכל והמחשבה; ו"הסוס אשר רכב עליו המלך" הוא האותיות הממשיכות את אור אין סוף למטה, כפי שהוסבר לעיל.

הערת קה"ת

ע"י לעיל סב, ג. ולקמן צא, ב. צו, ד. ובכ"מ.

79 כי תרכב על סוסך

חבקוק אומר לה: "כי תרכב על סוסך, מרכבותיך ישועה". אדמו"ר הזקן מפרש את ה"סוסים" כאותיות התורה.

Habakkuk 3:8 חבקוק ג':ח'

הַכְּנִהרִים חָרָה ה' אִם בְּנִהרִים אֶפֶר אִם־בְּיָם עֶבְרָתְךָ כִּי תִרְכַּב עַל־סוּסֶיךָ מִרְכַּבְתִּיךָ יְשׁוּעָה:

Is it, O L-RD, that against the rivers, is it that Thine anger is kindled against the rivers, or Thy wrath against the sea? That Thou dost ride upon Thy horses, upon Thy chariots of victory?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק ג, ח.

80 אתא ואיייתי מתניתא בידיי

זהו הביטוי בתלמוד על חכם ש"בא והביא ברייתא בידו". המילה הארמית "אתא" (בא) מראה ש"אותיות" הוא ביטוי של הבאה, של המשכה.

Shabbat 19b:2 שבת י"ט ב:ב'

ורבי יוסי בר חנינא מאי טעמא לא אמר רבבי אֶלְעָזָר? אָמַר לָהּ, הָתָם הוּא דְּמַעֲיָקְרָא אוֹכֵל וְלִבְסוּף אוֹכֵל, הָכָא מַעֲיָקְרָא אוֹכֵל וְהִשְׁתָּא מִשְׁקָה. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לָהּ: הָא שְׁמַעֲיָנוּ לָקָה לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָפִילוּ זִיתִּים וְעִנְבִּים נָמִי שָׁרִי. דִּהָא כִּי אָתָא רַב הוֹשַׁעְיָא מִנְהַרְדְּעָא, אָתָא וְאִיזִיתִי מִתְּנִיתָא בִּידֵיהּ: זִיתִּים וְעִנְבִּים שְׁרִיטְקוֹן מְעָרְב שְׁבֶת וְיִצְאוּ מִעֲצָמָן — אֲסוּרִין. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִתִּירִין. וְרַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא בְּרִייתָא לָא שְׁמִיעַ לָקָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת יט, ב. וש"נ.

81 ואתה מרכבת קודש

בברכת משה נאמר שה' "בא מרכבות קודש". המילה "אתה", שפירושה "בא", היא דוגמה נוספת לשורש של "אותיות".

Deuteronomy 33:2 דברים ל"ג:ב'

וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרָן וְאַתָּה מִרְכַּבֶּת קֹדֶשׁ מִיְמִינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ:

מביא זאת כדי להסביר מדוע יש להגות את האותיות בדיבור.

Zohar, Emor 45:290-47:300 ספר הזהר, אמור מ"ה:ר"צ-מ"ז:ש'

For this reason it is permitted on Sabbath to think about ordinary things, because mere thinking produces no effect, but if a word issues from a man's mouth it becomes a voice and rises aloft and breaks through ethers and firmaments and arouses something else. Therefore it says, "Not to find thine own pleasure nor speaking thine own word". But if a man utters a holy word of the Torah, it rises aloft and arouses the saints of the King, who set a crown on its head, so that ... there

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

87 ובד"ת . . כתיב למוצאיהם בפה דוקא

"כי חיים הם למוצאיהם". התלמוד דורש את "למוצאיהם" במשמעות "למוצאיהם" בפה.

Proverbs 4:22 משלי ד:כ"ב

כִּי־חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וְלִכְל־בָּשָׂרוֹ מֵרָפָא:

For they are life unto those that find them, And health to all their flesh.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Eruvin 54a:3 עירובין נ"ד א:ג'

אמר לקה שמואל לרב יהודה: שִׁנָּא, פתח פומיה קרי, פתח פומיה תני, כי היכי דתתקיים ביה ותוריד חיי, שְׁנָאֵמר: "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא", אל תקרי "למוצאיהם" אלא "למוציאיהם בפה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

משלי ד, כב. עירובין נד, א.

88 כי לא אדם הוא

"כי לא אדם הוא". ההמשכה מאין סוף אינה יכולה להתלבש בדמות אדם, ולכן היא באה באמצעות האותיות.

I Samuel 15:29 שמואל א ט"ו:כ"ט

וְגַם נִצָּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is 'not a man, that He should repent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 ועמ"ש במ"א ע"פ מזוזה מימין

העמוד שייך למאמר העוסק בטעם לכך שמניחים את נר חנוכה משמאל, "כדי שתהא מזוזה מימין" (המאמר מתחיל בדף 41d). בדף 42a המאמר מבחין בין הוי', רצון ה' שעדיין לא בא לידי ביטוי בדיבור, ובין אלקים, שם הצמצום שבאמצעותו העולם נראה כמציאות נפרדת. בהמשך המאמר מוסבר כיצד המזוזה מעלה את הבית ואת כל אשר בו.

הערת קה"ת

לעיל מב, א.

90 הקב"ה קורא ושונה כנגדו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תדב"א רבה רפ"ח.

ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כוי

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, ב.

26 פסקה

82 ספר יצירה מונה את צירופי האותיות: "שתי אבנים בונות שני בתים, שלוש אבנים בונות שישה בתים", וכן הלאה. אדמו"ר הזקן משתמש בכינוי שלו לאותיות — "אבנים".

Sefer Yetzirah 4:12 ספר יצירה ד:י"ב

שבע כפולות כיצד צרפן. שתי אבנים בונות שני בתים. שלש בונות ששה בתים. ארבע בונות ארבעה ועשרים בתים. חמש בונות מאה ועשרים בתים. שש בונות שבע מאות ועשרים בתים. שבע בונות חמשת אלפים וארבעים בתים. מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. ואלו הן שבעה כוכבים בעולם חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים. ואלו הן ז' ימים בשנה שבעה ימי בראשית. ושבעה שערים בנפש שתי עינים שתי אזנים ושני נקבי האף והפה. ובהן נחקקו שבעה רקיעים ושבע ארצות ושבע שעות. לפיכך חבב שבעי ...

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

83 אבן מאסו הבונים

"האבן שמאסו הבונים הייתה לראש פינה". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על האותיות, שהן המדרגה הנמוכה ביותר, ובכל זאת מעלות את הכוחות הנעלים יותר.

Psalms 118:22 תהילים קי"ח:כ"ב

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פִּינָה:

The stone which the builders rejected Is become the chief corner-stone

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיח, כב.

84 בספר יצירה

שם, על הפסוק "מתי הוא גדול? כשהוא בעיר אלקינו": עיר מורכבת מבתים רבים, והבתים נוצרים מצירופי אותיות, כפי שאומר ספר יצירה: "שתי אבנים בונות שני בתים". גדולת ה' מתפשטת ומתחלקת למדרגות רבות, כשם שהשכל מתחלק לאותיות המחשבה.

הערת קה"ת

פ"ד מט"ז. וראה לעיל נו, ב.

27 פסקה

85 כמארוז"ל דהרהור לא עביד מידי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה זהר אמור קה, א.

86 דהרהור לא עביד מידי

הזהר אומר שהמחשבה "אינה עושה דבר": היא אינה משמיעה קול ואינה עולה, ואילו מילה שנאמרת בקול נעשית קול העולה למעלה. אדמו"ר הזקן

91 הקב"ה קורא ושונה כנגדו

תנא דבי אליהו מלמד שכאשר אדם לומד, הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהמשכת ה' אל הגילוי באמצעות האותיות.

Tanna DeBei Eliyahu Rabbah 18:1-2 תנא דבי אליהו רבה י"ח:א-ב' ... אי"כ למה נאמר בכל צרתם לו צר אלא אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר א"ת לו צר אלא לי צר שנאמר (ישעיהו מ"ט:ג) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר לכך נאמר קומי רני בלילה וגו' מאי שפכי כמים לבך נכח פני ה' מכאן אמרו כל ת"ח שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו שכאן נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נוכח אלה וגו' (מלכים א' כ':כ"ט) מה להלן פניהם של אלו נוכח פניהם

...

OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain)

92 דבר ה' זו הלכה

התלמוד מסביר ש"דבר ה'" הוא הלכה. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהמילים שאדם לומד הן דבר ה' עצמו.

Shabbat 138b:11-12 שבת קל"ח ב:י"א-י"ב

"דבר ה'" — זו הלכה, "דבר ה'" — זה הל'ך, "דבר ה'" — זו נבואה. ומאי "שוטטו לבקש את דבר ה'" אמרו: עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא, ואין מבין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קלח, ב.

פסוקה 28

93 הבה נלבנה לבנים

בוני מגדל בבל מחליטים להכין לבנים ולשרוף אותן, "והלכנה הייתה להם לאבן". אדמו"ר הזקן לומד מכך שלבנה נעשית אבן רק באמצעות שרפה.

Genesis 11:3 בראשית י"א:ג

ויאמרו איש אל-רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היתה להם לחמר:

And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יא, ג.

פסוקה 29

94 בענין האותיות . . שיש בהם ג"כ כ' בחי'

שם מפנה אדמו"ר הזקן למאמר זה על "לבנת הספיר" ועל "עצם השמים לטהרה", ומחיל זאת על שתי התורות: אותיות התורה שבכתב הן "אבנים", שנבראו בידי שמים, "עצם השמים"; ואותיות התורה שבעל פה הן "לבנת הספיר" — לבנים שבני אדם עשו מן העפר, וגם הן נעשו כאבנים.

הערת קה"ת

בלקו"ת שה"ש כח, א מציין לכאן.

פסוקה 30

95 כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם

ה' אומר: "כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם". אדמו"ר הזקן רואה בגלות את המטרה של העלאת לשונות האומות.

Zechariah 2:10 זכריה ב':י'

הוי הוי ונסו מארץ צפון נאם-ה' כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאם-ה'

Ho, ho, flee then from the land of the north, saith the L-RD; for I have spread you abroad as the four winds of the heaven, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' ב, י'.

96 חולין שנעשו על טהרת הקדש

הגמרא מדברת על חולין שנאכלו בטהרת קודש. אדמו"ר הזקן מחיל זאת על לשונות החול, לאחר שהן מתבררות לקדושה.

Chagigah 19b:4-6 חגיגה י"ט ב:ד-ו'

אתאן לרבי מאיר, דאמר: חולין ומעשר כהדין ניהו, רישא רבנן וסיפא רבי מאיר! אין, רישא רבנן וסיפא רבי מאיר. רב אחא בר אדא מתני לה בסיפא חמש מעלות, ומוקי לה כולה כרבנן. אמר רב מרי: שמע מינה חולין שנעשו על טהרת הקודש — קקודש דמו. מפאי —

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה יט, ב. וש"ג. ראה לעיל יב, ב. יג, א.

97 בגמי יש כמה מלות לשון ארמי

שיחה של הרבי הדנה בהרחבה במילים הארמיות שבתלמוד, ומביאה ציטוט מקטע המופיע בהמשך תורה אור.

Sotah 49b:11-12 סוטה מ"ט ב:י"א-י"ב

איני? והאמר רבי: בארץ ישראל לשון סורסי למה? אלא אי לשון הקודש, אי לשון יוונית. ואמר רב יוסף: בבבל לשון ארמי למה? אלא או לשון הקודש, או לשון פרסי! לשון יוונית לחוד, והקמת יוונית לחוד.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 447 שמציין מלקמן עה, ג "מצינו בתנאים ואמוראים שדברו בלשון ארמי הכי השתא כו" — וצ"ע שה"ז לשון גמרא ירושלמית ובבליית רובה. וראה רש"י (סוטה מט, ב ד"ה) לשון סורסי קרוב הוא ללשון ארמי ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי כו, ע"ש.

98 ואני חומה זו תורה

"אני חומה ושדי כמגדלות". חז"ל מפרשים שהחומה היא התורה.

Song of Songs 8:10 שיר השירים ח':י'

אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום:

I am a wall, And my breasts like the towers thereof; Then was I in his eyes As one that found peace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Pesachim 87a:8 פסחים פ"א א:ח'

"אני חומה ושדי כמגדלות", אמר רבי יוחנן: "אני חומה" — זו תורה, "ושדי כמגדלות" — אלו תלמידי חכמים. ורבא אמר: "אני חומה" — זו

כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, "וְשָׁדִי כְּמַגְדָּלוֹת" — אֵלֹו כְּתִי כְּנִסְיוֹת וּכְתִי מִדְּרָשׁוֹת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Yevamot 62b:14-15 יבמות ס"ב ב:י"ד-ט"ו

כְּמַעֲרָבָא אֲמַרִי: בְּלֹא תוֹרָה, בְּלֹא חוֹמָה. בְּלֹא תוֹרָה, דְּכַתִּיב: "הָאֵם אֵין עֲוֹרָתִי בִי וְתוֹשִׁיעָה נִדְחָה מִמֶּנִּי". בְּלֹא חוֹמָה, דְּכַתִּיב: "נִקְבָּה תְּסוּכָב גְּבִרִי". רַבָּא בַר עֲזִילָא אָמַר: בְּלֹא שְׁלוֹם, דְּכַתִּיב: "וַיִּדְעַתְּ כִּי שְׁלוֹם אֶהְיֶה וּפְקַדְתָּ נֹדָה וְלֹא תִחָטָא".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שיר השירים ה, י. פסחים פז, א. יבמות סב, ב דקאי על תושבע"פ. ראה לקו"ת ואתחנן י, א. בטה"מ תקס"ח ע' עו "ולכאורה אין מאמר זה מובן דמה שייכות יש לתורה להיות נקראת בשם חומה דוקא". ושם בע' עז מבאר השייכות דפסוק זה לכאן.

99 ואהבת בכל לבבך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". האהבה הנוערת של קריאת שמע היא ה"כבש" שהופך את הלכנים לאבנים.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 עשה תורתך קבע

אחד המקומות שהערה מציינת לכיזור המשמעות של קבע, כלומר הפיכת התורה ל"קבועה".

הערת קה"ת

אבות פ"א מט"ו. ראה מאמרי אדה"א הנחות תקע"ז ע' קנז. סה"מ תרכ"ט ע' כז. תא. תרל"ג ע' קלז — בפ"י קבע.

101 עשה תורתך קבע

שמאי אומר: "עשה תורתך קבע". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שהעבודה היא רק אמצעי לתורה.

Pirkei Avot 1:15 משנה אבות א:ט"ו

שְׁמַאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קָבֵעַ. אָמַר מַעֲט וְעֲשֵׂה הֶרְבֵּה, וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֶכֶר פְּנִים יְפוֹת:

Shammai used to say: make your [study of the] Torah a fixed practice; speak little, but do much; and receive all men with a pleasant countenance

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

102 לה"ק נמשך מבחי" קדש העליון

הגהה של הצמח צדק על כך שלשון הקודש נמשכת מהקודש העליון, נדפסה בספר המאמרים תרס"ח.

הערת קה"ת

ראה הגהת כ"ק אדמו"ר הצי"צ בטה"מ תקס"ח ע' סט. בענין לשון הקודש, ראה אוה"ת פ' ראה ע' קצח ואילך בשם הפרדס ושל"ה. נ"ך כרך ב ע' תתקד.

103 ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר

פסוק המאמר. אדמו"ר הזקן מסביר כעת שלבנת הספיר נמצאת "מתחת לרגליו" מפני שהיא מורכבת מהאותיות המזוככות של לשונות העולם,

הנמצאות מתחת לכיסא.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְתִּי הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 ומלכותו בכל משלה

"ה' כונן את כיסאו בשמים, ומלכותו מושלת בכול". אדמו"ר הזקן דורש שהריבונות של ה' מתפשטת, באמצעות הכיסא, אל העולמות הנפרדים.

Psalms 103:19 תהילים ק"ג:י"ט

ה' בְּשָׁמַיִם הִכִּין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ כָּל־כָּל מְשָׁלָה:

The L-RD hath established His throne in the heavens; And His kingdom ruleth over all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קג, יט.

105 לבנת הספיר שמאירים כספירים

ההערה מפנה למקומות האלה באור התורה העוסקים ב"לבנת הספיר", המאירה כספירים.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פ' משפטים ע' אירפו. ובס' החקירה ע, ב ב' פ' בספיר א' דעת רבינו סעדי' גאון שהוא גוון לבן, והב' דעת האבן עזרא שהוא תכלת ע"ש. ועיי'ן באוה"ת בראשית כרך א קז, ב. וביאוה"ז לכ"ק אדמו"ר הצי"צ ע' עב.

106 מקום ספיר אבני לא ידע אנוש ערכה

איוב אומר על הארץ: "אבניה מקום ספיר". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על האותיות המזוככות, המאירות כספיר.

Job 28:6 איוב כ"ח:ו'

מְקוֹם־סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וְעִפְרָת זָהָב לוֹ:

The stones thereof are the place of sapphires, And it hath dust of gold

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, ו. יג. ראה לקו"ת שה"ש כא, ב.

107 לא ידע אנוש ערכה

על החכמה אומר איוב: "לא ידע אנוש ערכה". אדמו"ר הזקן מצרף זאת לפסוק הקודם כדי לתאר את ערכן הנסתר של האותיות המזוככות.

Job 28:13 איוב כ"ח:י"ג

לֹא־יֵדַע אָנוּשׁ עֶרְכָּהּ וְלֹא תִמָּצֵא בָּאָרֶץ הַחַיִּים:

Man knoweth not the price thereof; Neither is it found in the land of the living

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 אשר ברא אלקים לעשות

ה' שבת מכל מלאכתו "אשר ברא אלקים לעשות". המדרש דורש את המילה "לעשות" במשמעות של "לתקן" — מלאכה שנותנה לבני האדם.

Genesis 2:3 בראשית ב':ג'

וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־יְמֵיוֹ הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל־מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

And G-d blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which G-d in creating had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כ, ג.

109 לעשות לתקן בידי אדם

שם מוסבר "אשר ברא אלקים לעשות", לפי דרשת המדרש "לעשות — לתקן", כעבודת ה' בכיורו ההסתר הנובע משם אלקים ובהפיכת החושך לאור, באמצעות כיטול, מסירות נפש בתפילה, ותורה ומצוות.

הערת קה"ת

ראה פרש"י לבר"ר פיי"א, ז. וראה לעיל יז, ד. תו"ח בראשית כ, ג. כה, ג.

110 שצירוף בשר של לה"ק

השיחה מציינת שאדמו"ר הזקן בחר דווקא בדוגמת "בשר", אף שאין לה נגיעה לעניין ההבדל בין לשון הקודש לשאר הלשונות, כדי לרמוז שבירור המדרגה הנמוכה ביותר, שבעים הלשונות, חודר אפילו אל הבשר.

הערת קה"ת

ראה בשיחת ש"פ משפטים תשמ"ט הערה 121: "שרבינו הזקן נקט דוגמא מ"בשר" דוקא . . . ולכאורה אי"ז נוגע לתוכן הענין המבואר . . . ע"ד החילוק שבין לה"ק לשאר הלשונות — לרמוז שבירור התחתון (ע' לשון) הוא באופן שחודר אפילו ב"בשר" עכ"ל.

111 בפרס שער האותיות ובשליה

החיבור שאדמו"ר הזקן עצמו מציין בעניין ההבדל בין לשון הקודש ללשונות המקובלות.

הערת קה"ת

פ"א. בשליה בתחלתו בחלק בית נאמן, בטעם שנקרא לשון הקדש. ראה אוה"ת וארא ע' קצח.

פסקה 32

112 ר"ע הי' דורש על כל קוץ

התלמוד מספר שמשה ראה את ה' קושר כתרים לאותיות, ונאמר לו שעתיד רבי עקיבא לדרוש תילי תילים של הלכות מכל קוץ. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שלצורותיהן של אותיות התורה יש משמעות נסתרת.

Menachot 29b:3-4 מנחות כ"ט ב"ג:ד"

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות אמר לפניו רבש"ע הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות כט, ב. ראה לעיל ו, ג. לקו"ת האזינו עג, ב.

פסקה 33

113 שו"ה רואים — להתעלות

נוסח כתב יד: בכתב היד נוסף, "על פי התנאים שנוכרו לעיל, שהעיסוק במשא ומתן יהיה במתינות ורק במידה הנדרשת, ובאמצעות מסירות נפש".

הערת קה"ת

בגותי"ק נוסף: עפ"י תנאי הנ"ל שיהי העסק במו"מ בקרירות וכפי הכרחי: ועי"י מס"נ.

114 כעצם השמים לטוהר

"וכעצם השמים לטוהר". אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם אותיות התורה, שמקורן בזהר העליון.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבֶנֶת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 גליף גליפו בטה"ע

בפתחת הזהר על בראשית נאמר שהמלך "חקק חקיקות בזהר העליון". אדמו"ר הזקן רואה בחקיקות אלה את מקורן של אותיות התורה.

Zohar I, 15a זח"א טו, א

הערת קה"ת

זח"א טו, א. וראה בד"ה על שלשה דברים תרנ"א.

פסקה 34

116 ויראו את אלקי ישראל

פתחת הפסוק שבמאמר. אדמו"ר הזקן מדגיש כעת את השם אלקים: הזקנים ראו את ה' בדרגת אלקים, שהיא הכיסא.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבֶנֶת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 ונגש משה לבדו אל הוי"ה והם לא יגשו

ה' מצווה משה לבדו יתקרב אליו, ואילו האחרים לא יתקרב. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמשה המגיע לדרגת הוי", שלמעלה מהכיסא.

Exodus 24:2 שמות כ"ד:ב'

וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְיָ וְהֵם לֹא יִגְשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

and Moses alone shall come near unto the L-RD; but they shall not come near; neither shall the people go up with 'him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

118 ועמ"ש במ"א בפ"י השמים כסא

שם מוסבר הפסוק "השמים כסא": השמים הם התורה, שנעשתה כסא לאור אין סוף, שכן הישיבה מנמיכה את קומתו של האדם. באמצעות התורה רצונו, חכמתו ובינתו של ה' יורדים אל דברים גשמיים, כגון תפילין, ציצית וצדקה; ו"הארץ הדום רגלי" היא שרפרף קטן שמתחת לרגליים.

הערת קה"ת

ראה לעיל א, ב.

119 השמים כסא

"השמים כסא". אדמו"ר הזקן מפנה לפירושו שהשמים הם התורה, כיסא

לרצונו ולחכמתו של ה'.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵינֶנּוּ בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵינֶנּוּ מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120 מן המים משיתיהו

בת פרעה קוראת למשה בשם זה, "כי מן המים משיתיהו". אדמו"ר הזקן מפרש שהמים הם המים העליונים של אצילות, שורש הבנתו של משה.

Exodus 2:10 שמות ב':י'

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ:

And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name 'Moses, and said: 'Because I drew him out of the water

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ב, י'.

121 תורה צוה לנו משה

"תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמשה הממשיך את התורה מאצילות למטה.

Deuteronomy 33:4 דברים ל"ג:ד'

תוֹרָה צִוְּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרֶשֶׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב:

Moses commanded us a law, An inheritance of the congregation of Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, ד'.

122 ונגש אל ה'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יתרו כ, יח.

פסוקה 35

123 כעצם השמים

"כמו עצם השמים". אדמו"ר הזקן מזהה את מה שראו הזקנים עם שני סוגי האותיות שמתחת לכיסא.

Exodus 24:10 שמות כ"ד:י'

וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבֶנֶת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

and they saw the G-d of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 36

124 ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו

"ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו". אדמו"ר הזקן מפרש את הי"ד כמדות שמעל הכיסא, שלא התגלו לזקנים.

Exodus 24:11 שמות כ"ד:י"א

וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת־הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld G-d, and did eat and drink

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 37

125 אצילי בני ישראל

הזקנים מכונים "אצילי בני ישראל". אדמו"ר הזקן קושר את המילה למדרגת אצילות.

Exodus 24:11 שמות כ"ד:י"א

וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת־הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld G-d, and did eat and drink

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 ויאצל מן הרוח

ה' "לקח מן הרוח אשר עליי [על משה]" ונתן אותה על שבעים הזקנים. הדבר מראה שהיה לזקנים חלק ברוחו של משה, אך רק כהארה.

Numbers 11:25 במדבר י"א:כ"ה

וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיִּדְבֹּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְנֹחַ עָלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֻפוּ:

And the L-RD came down in the cloud, and spoke unto him, and took of the spirit that was upon him, and put it upon the seventy elders; and it came to pass, that, when the spirit rested upon them, they prophesied, but they did so no more

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

127 והם לא יגשו

"אך אליהם לא יגשו". הזקנים לא הגיעו לגילויי הו"י שמשם הגיע אליו.

Exodus 24:2 שמות כ"ד:ב'

וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־ה' וְהֵם לֹא יִגְשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

and Moses alone shall come near unto the L-RD; but they shall not come near; neither shall the people go up with him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

128 זרועות עולם

"ומתחת זרועות עולם". האבות היו מרכבה לזרועות העליונות הללו.

Deuteronomy 33:27 דברים ל"ג:כ"ז

מְעַנֶּה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרַעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיהֶ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשֵּׁמֶד:

The eternal G-d is a dwelling-place, And underneath are the everlasting arms; And He thrust out the enemy from before thee, And said: 'Destroy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

129 דודי שלח ידו

”דודי שלח ידו מן החור”. אדמו”ר הזקן דורש זאת על ”ידוי” של ה', המתגלית לנשמות הנעלות ביותר.

Song of Songs 5:4 שיר השירים ה:ד'

דודי שלח ידו מן החור ומצי המו עליו:

My beloved put in his hand by the hole of the door, And my heart was moved for him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שיר השירים ה, ד.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Targum Jonathan on Genesis (Public Domain); The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); OYW (segmentation according to Warsaw 1880) (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עברה עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/5/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק